

Nr 28

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om företagsinteckning m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Genom en den 14 januari 1966 dagtecknad proposition, nr 23, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av tredje lagutskottet, har Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) lag om företagsinteckning;
- 2) lag om ändrad lydelse av 17 kap. 7 § handelsbalken;
- 3) lag om ändring i förordningen den 20 november 1845 (nr 50 s. 1) i avseende på handel om lösören, som köparen låter i säljarens vård kvarbliva;
- 4) lag angående ändrad lydelse av 2 och 13 §§ lagen den 8 april 1927 (nr 85) om dödande av förkommen handling.

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås, att förordningen den 13 april 1883 (nr 16 s. 1) angående förlagsinteckning ersätts med en lag om företagsinteckning. Syftet med den nya lagen är att väsentligt utbygga det nuvarande inteckningsinstitutet. Detta avses ske främst genom en utvidgning av kretsen av inteckningsberättigade till att omfatta det stora flertalet näringsidkare, däribland jordbrukare, genom en breddning av omfånget av den egendom, som kan besväras av inteckning, samt genom förbättringar i skilda hänseenden av inteckningshavarens ställning i förhållande till näringsidkaren och tredje man. I sistnämnda hänseende märks framför allt att företagsinteckning avses medföra förmånsrätt inte bara i näringsidkarens konkurs utan också vid utmätning och att inteckningen föreslås gälla mot ny ägare av den intecknade rörelsen under en övergångstid. Reglerna för bestämmandet av själva inteckningsenheten är ägnade att medföra ett betydligt större skydd än f. n. mot rättsförlust till följd av att rörelsen flyttas eller att ändring sker i fråga om verksamhetens art.

Lagen om företagsinteckning föreslås träda i kraft den 1 januari 1967. Den avses för jordbrukets vidkommande ersätta den nuvarande lagstiftningen om inteckning i jordbruksinventarier, om panträtt i spannmål samt om panträtt i spånadslin och hampa.

Lagförslagen

De vid propositionen fogade lagförslagen har följande lydelse.

Förslag

till

Lag

om företagsinteckning

Härigenom förordnas som följer.

Allmänna bestämmelser

1 §.

Efter medgivande av näringsidkare må inteckning till säkerhet för fordran meddelas i hans näringsverksamhet. Sådan inteckning kallas företagsinteckning.

2 §.

Företagsinteckning må meddelas endast om näringsidkaren är bokföringsskyldig eller driver jordbruk eller skogsbruk.

3 §.

Företagsinteckning meddelas i all den näringsverksamhet eller i den verksamhet av viss art som näringsidkaren vid varje tid utövar inom ett län eller inom en eller flera kommuner i länet. Är näringsidkaren aktiebolag, må inteckning meddelas även i bolagets verksamhet inom riket eller inom flera län. Begränsning till annan art av verksamhet än jordbruk eller skogsbruk må ske endast om bokföringsskyldighet följer med utövandet av verksamheten. Inteckning i verksamhet för alstrande av elektrisk energi genom vattenkraft må begränsas till verksamheten på en eller flera fastigheter och inteckning i gruvdrift till den verksamhet som hänför sig till ett eller flera utmål eller koncessionsområden.

Verksamhet, som två eller flera näringsidkare utöva gemensamt, må intecknas endast som en enhet för sig. Avlider näringsidkare, träder dödsboet i hans ställe som näringsidkare.

Vid tillämpningen av första stycket anses Stockholms stad och Stockholms län som ett län.

4 §.

Företagsinteckning gäller i näringsidkarens lösa egendom, i den mån denna hör till den intecknade verksamheten och utgöres av

1. inventarier, varor eller andra lösören, dock ej fartyg som kan intecknas för fordran eller luftfartyg eller sådan reservdel till luftfartyg som kan omfattas av inteckning i luftfartyg,

2. byggnad eller anläggning som icke hör till tomträtt eller vattenfallsrätt,

3. arrenderätt, hyresrätt, rättighet som avses i 1 kap. 7 § lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom, bostadsrätt eller rätt till gruva eller annan gruvegendom, om rättigheten kan utmätas,

4. nyttjanderätt till inventarier eller andra lösören, om rättigheten kan utmätas,

5. patent, upphovsrätt eller annan rättighet av immateriell art, om rättigheten kan utmätas,

6. fordran på vederlag för överlåtelse eller upplåtelse av egendom av sådant slag, som avses under 1—5, eller på ersättning med anledning av att sådan egendom skadats eller gått förlorad eller tagits i anspråk genom expropriation eller liknande förfarande,

7. fordran på vederlag för arbete.

Överlåtes verksamheten, gäller inteckningen i överlåtarens fordran på vederlag, i vad detta avser egendom som vid överlåtelsen omfattades av inteckningen.

5 §.

Företagsinteckning må icke meddelas så, att den till omfattningen avviker från annan inteckning som är meddelad eller sökt i samma näringsverksamhet.

6 §.

Till säkerhet för samma fordran må inteckning icke meddelas i en näringsidkares verksamhet och verksamhet som utövas av annan.

7 §.

Företagsinteckning må meddelas endast för visst kapitalbelopp i svenskt mynt jämte ränta.

8 §.

Medgivande till inteckning skall tecknas på den handling som utgör grund för fordringen. Medgivandet skall vara styrkt av två vittnen och innehålla uppgift om verksamhet som inteckningen skall omfatta.

9 §.

Tvist om giltigheten av intecknad fordran må prövas utan hinder av inteckning.

Inteckning må ej anses ogiltig på grund av att bokföringsskyldighet, som avses i 2 § eller 3 § första stycket, icke förelåg när inteckningen meddelades eller näringsidkaren då icke drev jordbruk eller skogsbruk.

Företagsintecknings verkan vid överlåtelse, utmätning eller konkurs

10 §.

Överlåtes verksamhet som omfattas av företagsinteckning och ingår i överlåtelsen egendom, i vilken inteckningen gäller, svarar egendomen i förvärvarens hand för inteckningen. Om förvärvaren överlåter eller upplåter sådan egendom eller om denna skadas eller går förlorad eller tages i anspråk genom expropriation eller liknande förfarande, gäller inteckningen

i hans fordran på vederlag eller ersättning. Inteckningen ger företräde till betalning framför företagsinteckning som grundas på förvärvarens medgivande.

Inteckningshavaren förlorar sin rätt enligt första stycket, om han ej inom ett år efter det verksamheten frånträdde väcker talan mot förvärvaren om betalning ur egendomen och anmäler detta till inskrivningsdomaren. Avstår inteckningshavaren från sin rätt mot förvärvaren, är han skyldig att anteckna detta på inteckningshandlingen, om förvärvaren fordrar det.

Vad som sägs om förvärvaren gäller, om han avlider, hans dödsbo.

11 §.

Bestämmelserna i 10 § äga motsvarande tillämpning, när intecknad verksamhet jämte egendom, i vilken inteckningen gäller, övergår till annan genom skifte av handelsbolags tillgångar eller bodelning av annan anledning än näringsidkarens död.

12 §.

Har egendom som hör till näringsverksamhet sålts under villkor att den får kvarbliva hos säljaren, är försäljningen, även om avhandling därom behandlats enligt förordningen den 20 november 1845 (nr 50 s. 1) i avseende på handel om lösören, som köparen låter i säljarens vård kvarbliva, utan verkan mot innehavare av annan företagsinteckning i verksamheten än sådan som sökts mera än trettio dagar efter det att avhandlingen företeddes inför rätten.

13 §.

Den som har företagsinteckning till säkerhet för sin fordran äger vid utmätning eller i konkurs rätt till betalning för fordringen ur egendom, i vilken inteckningen gäller, i mån av tillgång och efter det företräde mellan rättsägare som gäller enligt lag. Betalningsrätten avser dock icke ränta för längre tid än två år före den dag då utmätningen skedde eller konkursansökningen gjordes.

Inteckning gäller ej i utmätt egendom, om utmätningen skett före den dag då inteckningen sökes eller samma dag.

Inteckningshavarens rätt till betalning ur egendomen gäller, även om hans fordran preskriberats eller han underlåtit att anmäla fordringen efter kallelse å okända borgenärer.

14 §.

Om egendom, i vilken företagsinteckning gäller, säljes på grund av utmätning eller i konkurs och betalning utfaller på kapitalbeloppet av intecknad fordran, är inteckningen utan verkan till motsvarande belopp.

Rätt till omedelbar betalning i vissa fall

15 §.

Inteckningshavare äger erhålla betalning för intecknad fordran, fastän denna ej förfallit, om

verksamheten eller väsentlig del därav överlättes eller upphör eller över-

går till annan genom skifte av handelsbolags tillgångar eller bodelning av annan anledning än näringsidkarens död eller, när inteckningen är begränsad till verksamhet inom visst område, flyttas från detta eller

egendomen till följd av vanvård eller naturhändelse eller av annan orsak försämras eller minskas så att säkerhetens värde väsentligt nedgår.

Vid exekutiv försäljning av egendom, i vilken företagsinteckning gäller, äger inteckningshavaren rätt till betalning ur egendomen, även om den intecknade fordringen ej är förfallen till betalning.

Ansökan om företagsinteckning m. m.

16 §.

Ärende om företagsinteckning upptages av inskrivningsdomaren för stad som är säte för länsstyrelsen i det län där verksamheten bedrivs eller, om näringsidkaren är aktiebolag, bolagets styrelse har sitt säte.

Över ärenden om företagsinteckning föres särskild inskrivningsbok.

17 §.

När inteckning sökes, skall fordringshandlingen inges till inskrivningsdomaren.

I ärendet skall inges intyg av kronofogdemyndighet att den som medgivit inteckningen driver näringsverksamhet som avses i inteckningsmedgivandet. Intyg fordras dock icke om förhållande som är känt för inskrivningsdomaren.

Utredning huruvida näringsidkaren är bokföringsskyldig skall vid behov förebringas i ärendet.

Är näringsidkaren skyldig att ha registrerad firma för verksamheten, skall bevis företes om registrering av firman. Registreringsbevis för aktiebolag skall innehålla uppgift om ändringar i fråga om bolagets firma eller styrelsens säte. Är näringsidkaren fysisk person eller dödsbo, skall styrkt uppgift lämnas om födelsetid och födelsenummer.

18 §.

Inteckningsansökan skall omedelbart avslås, om

1. ansökningsstriden mot bestämmelse i 2—7 §§,
2. bestämmelserna i 8 § och 17 § första stycket ej iakttagits, eller
3. den som medgivit inteckningen eller, om medgivandet lämnats av två eller flera, någon av dem är i konkurs eller försättes i konkurs den dag då inteckningen sökes.

Skall ansökan ej avslås omedelbart, må ärendet uppskjutas till viss senare inskrivningsdag för utredning. Sökanden må därvid föreläggas att fullgöra de åtgärder som fordras för att ärendet skall kunna avgöras. Fullgör sökanden icke vad som förelagts honom, må ansökningsförklaras förfallen. Erinran om detta skall lämnas i föreläggandet.

Inteckning som meddelats i strid mot bestämmelsen i första stycket 3 är utan verkan.

**Företräde mellan företagsinteckningar och särskilda åtgärder
beträffande sådan inteckning**

19 §.

Omfattas samma verksamhet av flera företagsinteckningar, ger den inteckning företräde till betalning som sökts först. Inteckningar som sökts samma dag ge lika rätt, om annat icke följer av andra stycket.

Inteckning, vilken sökes samma dag som annan inteckning, skall förklaras gälla efter den andra, om sökanden begär det. Inteckning som förklaras gälla efter annan gäller efter inteckning med lika förmånsrätt eller med bättre förmånsrätt än den andra inteckningen, även om detta ej anges i beslutet.

20 §.

Så länge företagsinteckning gäller må den intecknade fordringshandlingen, om den kommit i näringsidkarens hand, utges på nytt med oförändrad inteckningsrätt.

21 §.

En eller flera intecknade fordringshandlingar må utbytas mot en eller flera nya fordringshandlingar. För utbyte skola alla handlingarna inges till inskrivningsdomaren. De nya handlingarna skola upptaga näringsidkarens medgivande till inteckning, styrkt av två vittnen.

Flera intecknade fordringshandlingar må ej utbytas, om de icke äga lika rätt eller gälla med förmånsrätt omedelbart efter varandra.

Sättas vid utbyte flera fordringshandlingar i stället för en eller flera, skall på begäran av sökanden bestämmas i vilken ordning de nya handlingarna skola medföra förmånsrätt. Om sådant beslut gäller bestämmelsen i 19 § andra stycket andra punkten.

22 §.

Företagsinteckning må nedsättas efter annan sådan inteckning. För nedsättning skall fordringshandlingen inges till inskrivningsdomaren. Om beslut angående nedsättning gäller bestämmelsen i 19 § andra stycket andra punkten.

23 §.

Företagsinteckning må dödas helt eller för visst belopp eller såvitt avser viss verksamhet. För sådan åtgärd skall fordringshandlingen inges till inskrivningsdomaren. Dödning såvitt avser viss verksamhet må ej ske utan näringsidkarens medgivande och ej heller på sådant sätt att inteckningsförhållandena komma att strida mot bestämmelse i 3 eller 5 §.

24 §.

I inskrivningsboken skall på begäran av den som uppvisar intecknad fordringshandling antecknas vem som innehar handlingen.

Anmäler den, som senast antecknats som innehavare av intecknad fordringshandling, skriftligen att innehavet upphört, skall förhållandet anmärkas i inskrivningsboken.

Handläggning av inteckningsärenden m. m.

25 §.

Ärende om företagsinteckning upptages på inskrivningsdag. Ansökan som inkommit mellan två inskrivningsdagar anses gjord den senare inskrivningsdagen.

26 §.

Hos inskrivningsdomaren föres särskild dagbok över inteckningsärenden.

27 §.

Handlingar i inteckningsärenden sammanföras i akter.

Har sökanden eller annan lämnat uppgift eller förklaring av betydelse för ärendets prövning eller har särskild utredning verkstälts i ärendet, skall detta antecknas i akten.

28 §.

Bifalles ansökan, skall inskrivning ske i inskrivningsboken i enlighet därmed. Om ansökningen ej bifalles, skall i boken inskrivas, att ansökningen avslagits, ärendet uppskjutits eller ansökningen förklarats förfallen, medan skälen för beslutet skola antecknas i akten.

Om beslut skall besked meddelas genom bevis som tecknas på fordringshandling. Har ansökningen ej bifallits, skall sökanden eller hans ombud genast underrättas om beslutet och skälen för detta i rekommenderat brev.

29 §.

Anmälan enligt 10 § andra stycket skall antecknas i inskrivningsboken.

Inkommer till inskrivningsdomaren handling angående fördelning av köpeskilling efter försäljning som avses i 14 §, skall fördelningen antecknas i inskrivningsboken.

30 §.

Styrkes inför inskrivningsdomaren att företagsinteckning är helt eller till någon del ogiltig enligt dom eller beslut som äger laga kraft eller utan verkan på grund av förhållande som avses i 18 § tredje stycket, skall detta antecknas i inskrivningsboken.

31 §.

Avser inteckningsärende verksamhet, som utövas av aktiebolag, och har beslut rörande inteckning i verksamheten tidigare meddelats av inskrivningsdomare för annat län än det där bolagets styrelse nu har sitt säte, må ärendet ej avgöras, förrän bolagets upplägg i inskrivningsboken och den akt, som avser den tidigare åtgärden, kommit inskrivningsdomaren till handa.

Verkan av ändring i kommunal indelning m. m.

32 §.

Är meddelad eller sökt företagsinteckning begränsad till verksamhet inom ett eller flera län eller en eller flera kommuner och sammanföres sådant län med annat län eller del därav eller sådan kommun med annan kommun

eller del därav, skall inteckningen avse även verksamhet som där utövas av näringsidkaren, om denna verksamhet icke omfattas av företagsinteckning.

Besvär

33 §.

Talan mot beslut i inteckningsärende föres i hovrätten.

34 §.

I inskrivningsboken skall anteckning göras om besvär som anförts och om beslut som på grund av besvären meddelats av inskrivningsdomaren eller av högre rätt.

35 §.

Skall inteckningsärende enligt beslut av högre rätt upptagas till ny handläggning av inskrivningsdomaren, åligger det denne att upptaga ärendet på första inskrivningsdagen efter det att beslutet kommit honom till handa.

Tillämpningsföreskrifter

36 §.

Närmare föreskrifter för tillämpningen av denna lag meddelas av Konungen.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1967. Genom lagen upphävas med de undantag som följa av nedanstående bestämmelser förordningen den 13 april 1883 (nr 16 s. 1) angående förlagsinteckning, lagen den 21 februari 1958 (nr 54) om förlagsinteckning i vissa oljelager, lagen den 3 juni 1932 (nr 171) om inteckning i jordbruksinventarier, lagen den 20 juni 1924 (nr 298) om viss panträtt i spannmål, lagen den 30 juni 1942 (nr 505) om viss panträtt i spånadslin och hampa.

2. Föreskrift i annan författning om förlagsinteckning eller inteckning i jordbruksinventarier gäller även i fråga om företagsinteckning, om annat ej föreskrives eller framgår av omständigheterna.

3. Bestämmelserna i den nya lagen skola tillämpas på meddelad eller sökt förlagsinteckning eller inteckning i jordbruksinventarier, om annat ej framgår av bestämmelse under a)—f) i det följande.

a) Är egendom, i vilken förlagsinteckning eller inteckning i jordbruksinventarier gäller, utmätt vid lagens ikraftträdande eller är näringsidkaren försatt i konkurs på grund av ansökan som gjorts före ikraftträdandet, skall i stället för bestämmelserna i 4, 13 och 14 §§, 15 § andra stycket, 32 § samt 4 nedan äldre lag gälla beträffande utmätningen eller konkursen.

b) Är vid lagens ikraftträdande fartyg som kan intecknas för fordran eller luftfartyg eller sådan reservdel till luftfartyg som kan omfattas av inteckning i luftfartyg föremål för beviljad eller sökt förlagsinteckning, omfattar inteckningen utan hinder av bestämmelserna i 4 § alltså egendomen eller utestående köpeskillning för denna. Detta gäller dock icke i konkurs som inträder på grund av ansökan som göres senare än tio år efter lagens ikraftträdande. Bestämmelsen om förmånsrätt vid utmätning i 13 § skall ej tillämpas på sådan egendom som avses här.

c) Den nya lagen medför icke någon inskränkning i inteckningshavares rätt att erhålla ränta som belöper på tid före lagens ikraftträdande.

d) Bestämmelsen i 12 § skall ej tillämpas, om köpeavhandlingen upprättats innan lagen trädde i kraft.

e) Inteckningsärende som ej avgjorts vid lagens ikraftträdande skall prövas enligt äldre lag men handläggas enligt den nya lagen.

f) Bestämmelsen i 2 § lagen om förlagsinteckning i vissa oljelager skall alltjämt tillämpas på förlagsinteckning i oljelager som beviljats eller sökts före den nya lagens ikraftträdande. Avser sådan inteckning lager som tillhör annan än aktiebolag, skall ärende angående inteckningen även efter den nya lagens ikraftträdande upptagas av inskrivningsdomaren i Stockholm.

Föreskrift om företagsinteckning i annan författning skall tillämpas även på förlagsinteckning eller inteckning i jordbruksinventarier, om annat ej föreskrives.

4. Meddelad eller sökt inteckning i jordbruksinventarier, som äro avsedda för jordbruk på viss fastighet, skall omfatta allt jordbruk som näringsidkaren driver inom den kommun där fastigheten är belägen. Detta gäller dock ej, om jordbruksinventarier, som äro avsedda för näringsidkarens jordbruk på annan fastighet inom kommunen, besväras av annan meddelad eller sökt inteckning.

5. Lagen om viss panträtt i spannmål eller lagen om viss panträtt i spånadslin och hampa skall alltjämt tillämpas på panträtt som uppkommit före den nya lagens ikraftträdande.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse av 17 kap. 7 § handelsbalken

Härigenom förordnas, att 17 kap. 7 § handelsbalken¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

7 §.

<p>Har redare ————— i fartyget.</p> <p>Borgenär, som har <i>förlagsinteckning eller inteckning i jordbruksinventarier, njute vid konkurs förmånsrätt i förlagsegendomen eller inventarierna från den dag inteckningen söktes; dock gälle ej förmånsrätt för ränta, som före konkursansökningens ingivande upplupen är, för längre tid än tre år.</i></p>	<p>Borgenär, som har <i>företagsinteckning, äger förmånsrätt i den egendom i vilken inteckningen gäller. Om företrädet mellan sådana borgenärer gälla bestämmelser i lagen om företagsinteckning.</i></p>
--	---

¹ Senaste lydelse av 7 §, se 1932: 173.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

Finns flera inteckningar, njut den, som tidigare sökt inteckning företräde, och de, som sökt inteckning samma dag, lika rätt. Är, då förlagsinteckning eller inteckning i jordbruksinventarier sökes, egendomen avträdd till konkurs eller meddelas beslut om egendomsavträde samma dag ansökningen göres, äge förmånsrätt icke rum.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1967.

Att äldre lag i vissa fall alltjämt skall tillämpas på förlagsinteckning och inteckning i jordbruksinventarier följer av övergångsbestämmelserna till lagen om företagsinteckning.

Förslag

till

Lag

om ändring i förordningen den 20 november 1845 (nr 50 s. 1) i avseende på handel om lösören, som köparen låter i säljarens vård kvarbliva

Härigenom förordnas, att i förordningen den 20 november 1845 i avseende på handel om lösören, som köparen låter i säljarens vård kvarbliva, skall införas en ny paragraf, betecknad 3 a §, av följande lydelse.

3 a §.

Att köp av lös egendom i visst fall är utan verkan, ehuru köpeavhandling om egendomen behandlats enligt bestämmelserna i denna förordning, stadgas i lagen den 00 (nr) om företagsinteckning.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1967.

Förslag

till

Lag**angående ändrad lydelse av 2 och 13 §§ lagen den 8 april 1927 (nr 85)****om dödande av förkommen handling**

Härigenom förordnas, att 2 och 13 §§ lagen den 8 april 1927 om dödande av förkommen handling¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***2 §.**

Ansökan om dödande av handling skall, skriftligen avfattad, ingivas till rätten i den ort, där förpliktelsen skall fullgöras, eller, om sådan ort ej är nämnd i handlingen, till den rätt, där den förpliktade är skyldig att svara i tvistemål, som angå gäld i allmänhet. Har på grund av handlingen in-teckning meddelats, göres ansökningen, då fråga är om handling, för vilken in-teckning fastställts i fast egendom, tomträtt eller vattenfallsrätt *eller i jordbruksinventarier*, hos den rätt, under vilken fastigheten lyder, och eljest hos rätten i den ort, där vederbörande inskrivningsdomare är.

Ansökan om dödande av handling skall, skriftligen avfattad, ingivas till rätten i den ort, där förpliktelsen skall fullgöras, eller, om sådan ort ej är nämnd i handlingen, till den rätt, där den förpliktade är skyldig att svara i tvistemål, som angå gäld i allmänhet. Har på grund av handlingen in-teckning meddelats, göres ansökningen, då fråga är om handling, för vilken in-teckning fastställts i fast egendom, tomträtt eller vattenfallsrätt, hos den rätt, under vilken fastigheten lyder, och eljest hos rätten i den ort, där vederbörande inskrivningsdomare är.

Ansökan om _____ godsets bestämmelseort.
Äro enligt _____ av dem.

13 §.

Hava tio år förflutit från det in-tecknad fordringshandling, om vilken det ej är känt var den finnes, blivit uppvisad för anteckning om innehav eller eljest företedd i in-teckningsärende och vill den in-tecknade egendomens ägare äska att in-teckningen, ehuru han ej kan förete handlingen, måtte dödas, göre ansökan därom, då fråga är

Hava tio år förflutit från det in-tecknad fordringshandling, om vilken det ej är känt var den finnes, blivit uppvisad för anteckning om innehav eller eljest företedd i in-teckningsärende och vill den in-tecknade egendomens ägare äska att in-teckningen, ehuru han ej kan förete handlingen, måtte dödas, göre ansökan därom, då fråga är

¹ Senaste lydelse av 2 §, se 1946: 105, och av 13 §, se 1955: 238.

(Nuvarande lydelse)

om handling, för vilken inteckning fastställts i fast egendom, tomträtt eller vattenfallsrätt *eller i jordbruksinventarier*, hos den rätt, under vilken fastigheten lyder, och eljest hos rätten i den ort, där vederbörande inskrivningsdomare är. Sedan ansökningen, där så ske kan, på sätt om stämning i tvistemål är stadgat delgivits den senast antecknade innehavaren av handlingen, utfärde rätten offentlig stämning, som skall kungöras på sätt i 6 § sägs samt innehålla beskrivning av handlingen ävensom tillkännagivande att, om någon innehar handlingen eller har kännedom om att den finnes i behåll, han bör därom, vid äventyr att inteckningen eljest dödas, hos rätten göra anmälan sist å dag som för ärendets fullföljande utsättes. Sådan dag må ej sättas tidigare än sex månader efter kungörelsens införande i allmänna tidningarna.

Fullföljes ej _____ den förfallen.
 Finner rätten, _____ handlingens företeende.
 Rätten skall _____ laga kraft.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1967.

Motioner

Utskottet har i samband med propositionen behandlat de i anledning av densamma väckta likalydande motionerna I: 643 av herr *Ohlsson, Ebbe* och herr *Enarsson* samt II: 792 av herr *Magnusson* i Tumhult, i vilka hemställs,

»att riksdagen måtte besluta sådan ändring i Kungl. proposition nr 23 att för jordbrukets vidkommande ärende om företagsinteckning skall upptagas hos inskrivningsdomaren i den domsaga, där jordbruksfastigheten är belägen».

Till stöd för yrkandena anförs att inskrivningsdomaren i den domsaga där jordbruksfastigheten är belägen, av praktiska skäl bör vara forum för företagsinteckningsinstitutet. Jordbrukarna har, uttalar motionärerna, av ålder i inskrivningsärenden varit hänvisade till domarkansliet i orten, där

inte blott lagfarts- och in-teckningsärenden utan även frågor om gravationsbevis handläggs. Någon anledning att flytta vissa inskrivningsärenden över till inskrivningsdomaren i länsstaden finns inte. En sådan överflyttning anses endast skapa onödig omgång och besvär. Även ur kreditgivarsynpunkt förmenas det vara värdefullt att företagsin-teckning och fastighetsin-teckning handläggs av samma inskrivningsdomare.

Beträffande motionernas fullständiga innehåll får utskottet hänvisa till motionen I: 643.

Propositionens tillkomst m. m.

I propositionen anför föredragande departementschefen, statsrådet Kling, under rubriken »Inledning» följande.

Genom förordningen den 13 april 1883 (nr 16 s. 1) angående förlagsin-teckning har industriidkare och vissa andra grupper av företagare fått möjlighet att till säkerhet för fordran upplåta en särskild förmånsrätt i inventarier och vissa andra slag av lös egendom, utan att därför behöva avstå från besittningen till egendomen. Rätten att sålunda utnyttja lös egendom som kreditunderlag grundas genom in-teckning, dvs. registrering hos offentlig myndighet. Förlagsin-teckningsinstitutet har kommit att anlitas i betydande omfattning. Det totala beloppet av förlagsin-tecknad gäld utgjorde vid utgången av år 1961 drygt fem miljarder kronor. Under senare år har emellertid i skilda sammanhang framställts krav på en reform av förlagsin-teckningsinstitutet i syfte att bättre kunna möta ökade kreditbehov inom industri, handel och hantverk.

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 30 september 1959 tillkallade dåvarande departementschefen, statsrådet Lindell, den 12 oktober samma år tre sakkunniga för att göra en översyn av lagstiftningen om förlagsin-teckning m. m. De sakkunniga (justitierådet Torkel Nordström, ordförande, kommerserådet Anders Lindstedt och professorn Åke Lögdberg), som antog benämningen förlagsin-teckningskommittén, har den 23 april 1964 avgett ett betänkande med titeln »Företagsin-teckning» (SOU 1964: 10).

I betänkandet föreslås regler, som syftar till att inom ramen för det nuvarande förlagsin-teckningsinstitutet väsentligt förbättra in-teckningshava-rens ställning, bl. a. genom införande av visst skydd gentemot tredje man. In-teckningen, som i förslaget fått benämningen företagsin-teckning, föreslås få ett betydligt vidgat tillämpningsområde. Företagsin-teckning skall enligt förslaget kunna erhållas också av jordbrukare. Kommittén föreslår i samband därmed, att den nuvarande lagstiftningen om in-teckning i jordbruksin-ventarier, om panträtt i spannmål samt om panträtt i spånadslin och hampa upphävs.

Efter remiss har yttranden över förlagsin-teckningskommitténs förslag av-

getts av Svea hovrätt, lagberedningen, Stockholms rådhusrätt, statskontoret, bankinspektionen, försäkringsinspektionen, lantbruksstyrelsen, kommerskollegium efter hörande av rikets handelskammare, överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Jönköpings och Västmanlands län, utredningen för översyn av bokföringslagen, Svenska bankföreningen, Svenska sparbanksföreningen, Sveriges jordbrukskasseförbund, Svenska försäkringsbolags riksförbund, Svenska företagares riksförbund, Sveriges industriförbund, Svensk industriförening, Sveriges lantbrukförbund, Sveriges hantverks- och industriorganisation, Motorbranschens riksförbund, Sveriges grossistförbund, Sveriges köpmannaförbund, Svenska petroleum institutet, Kooperativa förbundet, Föreningen Sveriges häradshövdingar, Föreningen Sveriges stadsdomare, Sveriges advokatsamfund, Föreningen Sveriges landsfiskaler, Föreningen Sveriges stadsfogdar, Aktiebolaget Industrikredit och Aktiebolaget Företagskredit. Kommerskollegium har bifogat yttranden av rikets handelskammare. Även i en del andra fall har remissinstanser bifogat yttranden från underställda myndigheter eller från organisationer.

Förslaget till lag om företagsinteckning har fått ett välvilligt mottagande av remissinstanserna. I många remissyttranden har framställts önskemål om att kommittéförslaget snarast måtte läggas till grund för lagstiftning i ämnet.

En reform av förlagsinteckningsinstitutet får återverkningar på det exekutionsrättsliga planet. Jag avser att senare framlägga förslag om de ändringar i exekutionsrättsligt hänseende, som är nödvändiga med hänsyn till reformen. Förslaget om dessa följdändringar bör efter vederbörlig lagrådsbehandling föreläggas riksdagen i sådan tid, att ändringarna kan träda i kraft samtidigt med den tillämnade lagstiftningen om företagsinteckning.

Gällande rätt

En redogörelse för gällande rätt lämnas i propositionen s. 14—18. Utskottet hänvisar till denna redogörelse.

Förlagsinteckningskommitténs förslag

I propositionen lämnas en redogörelse för förlagsinteckningskommitténs förslag å s. 19—34.

Remissyttrandena

En sammanställning av de remissyttranden som avgetts över förlagsinteckningskommitténs förslag återfinns i propositionen s. 35—48.

Departementschefen

Beträffande lagstiftningens allmänna grunder anförde föredragande departementschefen vid lagrådsremissen följande.

1. Rättsinstitutets allmänna karaktär

Förlagsinteckningen har kommit att spela en betydelsefull roll inom kreditväsendet. Inteckningen har dock kommit att främst tjäna som komplement till fastighetsinteckningen och har inte i någon mer betydande utsträckning utnyttjats självständigt. Anledningarna härtill är flera. En viktig omständighet torde vara att inteckningens värde som säkerhet med den nuvarande utformningen ansetts i åtskilliga hänseenden betydligt underlägset fastighetsinteckningens värde. Bl. a. med hänsyn till att självfinansieringen under senare tid fått mindre betydelse inom näringslivet, har det kommit att framstå som allt nödvändigare att vidga förlagsinteckningens verkningssområde och samtidigt ge inteckningen ett högre värde i kreditgivarens hand. För näringsidkare, som inte har möjlighet att ställa fastighetsinteckning till förfogande, kan det vara av stor betydelse att kunna utnyttja förlagsinteckningsinstitutet. Det blir här framför allt fråga om mindre företagare och handelsidkare.

Förlagsinteckningsinstitutet står f. n. öppet endast för vissa bestämda grupper av näringsidkare, främst för dem som driver industriell rörelse av viss minimiomfattning. Enligt en av kommittén lämnad uppgift utgjorde år 1962 det sammanlagda antalet intecknade rörelser omkring 23 000. Inteckning meddelas att omfatta viss för rörelsen avsedd lös egendom, huvudsakligen de lösa inventarierna samt varulagret. Inteckningens förnämsta värde ligger i att den medför förmånsrätt i den intecknade egendomen vid konkurs. Om egendomen avyttras eller rörelsen flyttas från den kommun, där inteckningen meddelats, utslocknar förmånsrätten. Förmånsrätten gäller emellertid i den egendom av motsvarande slag, som sätts i stället för den avyttrade eller bortflyttade. Man brukar säga att inteckningen omfattar ett rörligt kollektiv av egendom, knutet till en viss företagare. Den för panträtt i lös egendom vanligen uppställda specialitetsprincipen har sålunda ingen motsvarighet i fråga om den säkerhetsrätt, som förlagsinteckningen medför.

Enligt kommitténs mening kräver en verkligt genomgripande förstärkning av förlagsinteckningen antingen en effektiv begränsning av företagarens förfoganderätt över den intecknade egendomen eller en utsträckning av inteckningens verkan till att gälla även mot den som förvärvar intecknad egendom. I intetdera fallet skulle åtgärden emellertid kunna omfatta annat än anläggningstillgångarna, dvs. maskiner och andra inventarier för verk-

samhetens drift. Förfogandet över de tillgångar som är direkt avsedda för omsättning, såsom råvaror och produkter, kan knappast inskränkas. När det gäller dessa tillgångar kan det inte heller bli fråga om att införa ett skydd för in-teckningshavaren, vilket skulle ha verkan mot tredje man. En utväg som diskuteras av kommittén skulle vara att, med bibehållande av den nu tillämpade principen att panträtt måste avse individuellt bestämd egendom, öppna möjlighet att genom ett inskrivningsförfarande erhålla panträtt i särskilda föremål bland anläggningstillgångarna, såsom dyrbarare maskiner. En olägenhet härav skulle emellertid vara, att panträtten skulle bestå i redan utstrangerade och sålda föremål, medan den inte skulle komma att omfatta nyanskaffade föremål. En förutsättning för en panträttslig konstruktion skulle dessutom vara, att det vore möjligt att identifiera den av panträtten omfattade egendomen också när den kommit i tredje mans hand. Den eftersträfvade tryggheten för in-teckningshavaren skulle för övrigt komma att begränsas högst betydligt till följd av reglerna om godtrosförvärv.

Kommittén har också uppmärksammat möjligheten att låta in-teckning generellt medföra panträtt i företagets vid varje tidpunkt existerande anläggningstillgångar och sålunda uppge den hittills för panträtt tillämpade specialitetsprincipen. Med en sådan konstruktion skulle visserligen enligt kommitténs uppfattning några av de nyssnämnda olägenheterna försvinna, men de återstående skulle få mångfaldigt större betydelse än vid individualiserad panträtt, eftersom alla förlagsin-tecknade företags samtliga anläggningstillgångar skulle komma att besväräs av panträtt.

På anförda skäl bör enligt kommitténs mening en lagrevision bygga på de hittillsvarande grundvalarna för förlagsin-teckningsinstitutet. Inom ramen för de möjligheter som denna utgångspunkt ger har kommittén sökt tillmötesgå de önskemål, som framförts från näringslivets sida. Kommittén har därvid föreslagit att förlagsin-teckningen i vissa mer begränsade hänseenden ges en panträttslig konstruktion. Vid överlåtelse av in-tecknad egendom i samband med verksamheten skall egendomen sålunda under en övergångstid häfta för in-teckningen även i förste förvärvarens hand. In-teckningsrätten skall bestå också mot den som förvärvar in-tecknad egendom genom s. k. lösöreköp. Slutligen skall in-teckningen enligt förslaget medföra förmånsrätt utom vid konkurs även vid utmätning.

De allmänna överväganden om rättsinstitutets framtida karaktär, som kommittén sålunda gjort, har i allmänhet inte föranlett någon erinran bland remissinstanserna. Det stora flertalet remissinstanser anser förslaget väl ägnat att läggas till grund för ny lagstiftning i ämnet. I själva verket torde också av naturliga skäl utrymmet vara begränsat för mycket djärva reformer i rättsligt hänseende. De avgörande svagheter från säkerhetssynpunkt beror inte på den juridiska konstruktionen utan hänger samman med arten av den egendom som kan utgöra föremål för säkerhetsrätten och med

rent ekonomiska faktorer. Kommittén synes på ett övertygande sätt ha re-
dovisat de svårigheter, som från rättslig utgångspunkt ligger i vägen för en
radikal förstärkning av institutet. I varje fall är det uppenbart, att ett långt-
gående sakrättsligt skydd för inteckningshavaren inte skulle kunna om-
fatta annat än anläggningstillgångar. En uppspaltning av rättsverkningarna
alltefter egendomens karaktär av sådana tillgångar och omsättningstill-
gångar förefaller från praktisk synpunkt mindre tilltalande men har
likväl prövats i ett särskilt sammanhang, som jag nu ämnar beröra.

Om industriidkaren äger den fastighet, där den industriella verksamheten
drivs, är självfallet värdet av en förlagsinteckning i industrien delvis be-
roende av hur gränsen mellan fast och lös egendom dras, eftersom inteck-
ningen avses omfatta endast egendom av det senare slaget. Ett stort antal
remissinstanser har framhållit vikten av att en reform av förlagsinteck-
ningsinstitutet samordnas med den nya lagstiftning om fast egendom och
vad därtill hör, som f. n. förbereds i samband med arbetet på en ny jorda-
balk. Även jag finner uppenbart, att dessa frågor sammanhänger så intimt,
att de bör behandlas i nära samband med varandra.

Kretsen av tillbehör till fabriker och andra lokaler för industriell verk-
samhet omfattar, sådan den kommer till uttryck i lagen den 24 maj 1895
(nr 36 s. 1) om vad till fast egendom är att hänföra, endast sådana ma-
skiner och annan utrustning, som på ett påtagligt sätt är permanent in-
förlivade med byggnaderna. Ett betydande utrymme lämnas därför åt för-
lagsinteckningar i fråga om maskiner och andra anläggningstillgångar, även
om industriidkaren äger den fastighet där rörelsen drivs. I sitt förslag till
ny jordabalk (SOU 1960:24—26) förordade lagberedningen en ännu snä-
vare krets av s. k. industritillbehör, vilket skulle ha inneburit en motsva-
rande utvidgning av den förlagsinteckningsbara egendomen. Med hänsyn
bl. a. till att förlagsinteckningen ansetts ha ett lägre värde som säkerhet
än fastighetsinteckningen har detta förslag utsatts för stark kritik. Förslaget
har därför sedermera omprövats av jordabalksutredningen som föresla-
git en mycket kraftig utvidgning av kretsen av industritillbehör (SOU
1963:55). All utrustning, som används i den industriella verksamheten på
eller i anslutning till viss fastighet, skall enligt förslaget utgöra tillbehör
till denna.

Om utredningsförslaget godtas skulle området för utnyttjande av förlags-
inteckning i fråga om industriell egendom krympa väsentligt. I stället
skulle fastighetsinteckningen få ökat utrymme. I ett läge, då det gällt att
samordna föreliggande förslag om gränsen kring fast egendom och förlags-
intekningskommitténs förslag om en reformerad och betydligt förstärkt
förlagsinteckning, har det fallit sig naturligt att överväga möjligheten att
med bibehållande av en tämligen snäv gräns kring fastighetstillbehören
stärka förlagsinteckningen på sådant sätt, att den i fråga om anläggnings-
tillgångarna kom att från säkerhetssynpunkt i allt väsentligt motsvara en

fastighetsinteckning enligt jordbalksutredningens förslag. I anslutning till ett resonemang, som under remissbehandlingen förts av bankinspektionen, har jag härvid övervägt en särskild form av förlagsinteckning i maskiner, inventarier och andra anläggningstillgångar. En inteckning med denna omfattning skulle, som kommittén framhållit, rent teoretiskt kunna tillerkännas ganska betydande sakrättsliga verkningar. Från näringslivets sida har emellertid med eftertryck framhållits, att inte ens en särskild inteckning i sådana anläggningstillgångar skulle bereda samma trygghet som en fastighetsinteckning såvitt nu är i fråga. Detta synes väsentligen sammanhänga med att en fastighetsinteckning kvarstår i fastigheten utan avseende vid ägarbyte och utan tidsbegränsning. En liknande permanent anknytning av en förlagsinteckning till ett visst företag eller viss näringsverksamhet låter sig knappast göra bl. a. med hänsyn till identifikationssvårigheterna. Risken för skingring av lätt flyttbar utrustning spelar också en betydelsefull roll.

Den nu berörda panträttsliga konstruktionen hos fastighetsinteckningen anser jag äga ett så betydande värde, att en förlagsinteckning bl. a. på grund därav inte kan anses bli jämbördig med fastighetsinteckning, även om förlagsinteckningens värde höjs avsevärt. Jag kommer att närmare behandla denna fråga i samband med ett särskilt förslag till lag om fast egendom och vad därtill hör, vilket jag avser att framlägga senare i dag. Förslaget bygger i huvudsak på jordbalksutredningens förslag, men mycket lätt flyttbar egendom har, bl. a. med hänsyn till reformen av förlagsinteckningen, ansetts hellre böra anknytas till själva rörelsen än till den fastighet där verksamheten bedrivs. Som en följd av den föreslagna reformen i fråga om tillbehörsbegreppet torde emellertid den lösa egendomen på en industrifastighet, som ägs av industriidkaren, i framtiden komma att bli av mindre omfattning än hittills. De övergångsproblem som detta kan skapa när det gäller befintliga förlagsinteckningar kommer jag att behandla i samband med förslaget till lag om fast egendom och vad därtill hör.

Av vad jag hittills anfört framgår att min granskning av de båda berörda lagförslagen lett fram till ett resultat som i fråga om förlagsinteckningsinstitutets allmänna karaktär i huvudsak överensstämmer med kommitténs. En fullt utvecklad panträttslig konstruktion av förlagsinteckningen förefaller inte ändamålsenlig ens i fråga om inventarier och liknande anläggningstillgångar. Reformsträvandena måste alltså inriktas på att förbättra inteckningshavarens ställning inom den nuvarande ramen för institutet. Liksom hittills bör förlagsinteckning avse ett kollektiv av lös egendom, vars sammansättning kan växla, bestämt genom sin anknytning till viss näringsverksamhet och till den som utövar verksamheten samt med rätt för denne att förfoga över egendomen.

Mot denna bakgrund torde de olika åtgärder till stärkande av förlagsinteckningen, som kommittén föreslagit, ganska väl motsvara vad som nu rimligen kan begäras. Jag kommer i det följande att närmare behandla

spörsmålet i vilka hänseenden och i vilken utsträckning inteckningen på grundval av förslaget bör utrustas med sakrättsliga verkningar. I detta sammanhang vill jag endast framhålla den betydelse det kan få för inteckningens anseende exempelvis att förmånsrätten får utövas också vid utmätning och att inteckningen behåller viss verkan även efter överlåtelse av verksamheten. Av särskilt stort värde för hela institutets framtid torde de förslag vara, som innebär att kretsen av inteckningsberättigade starkt utvidgas, att den inteckningsbara egendomen får väsentligt större omfattning och att inteckningsrätten skall bestå oavsett om rörelsen flyttas. Också till dessa förslag skall jag återkomma.

Kommittén föreslår att inteckningens benämning ändras från förlagsinteckning till företagsinteckning. Som kommittén påpekar har redan genom en lagändring år 1932 kravet att inteckningsfordringen skulle ha karaktär av förlag uppgivits, och dessutom har ordet förlag i det allmänna språkbruket fått en annan betydelse än den som ligger till grund för termen förlagsinteckning. Till detta kommer att den reformerade inteckningen kommer att skilja sig så avsevärt från den nuvarande, att en ny benämning förefaller motiverad. Jag tillstyrker därför kommitténs förslag.

De av kommittén i sakrättsligt hänseende föreslagna förstärkningarna av inteckningsrätten har föranlett en del remissinstanser att ifrågasätta om inte företagsinteckningen terminologiskt hellre bör rubriceras som en i vissa avseenden inskränkt panträtt än som en förmånsrätt. Lagberedningen betonar att gällande rätt inte saknar exempel på att pantsatt egendom kan avyttras med verkan att panträtten upphör, exempelvis när fastighetstillhör säljs och bortförs. Det skulle enligt beredningens mening innebära fördelar om inteckningshavarens rätt betecknades som en i vissa hänseenden begränsad panträtt i ett rörligt kollektiv.

Jag är ense med beredningen om att det finns vissa skäl som talar för att man skulle kunna beteckna den rätt företagsinteckningen medför som en panträtt. Med hänsyn till de stora skillnader i förhållande till den typiska panträtten, som alltjämt torde komma att stå kvar, kommer jag emellertid i likhet med kommittén fram till att tillräcklig grund saknas för en sådan terminologisk förändring. I första hand fäster jag härvid avseende vid det redan påtalade förhållandet, att panträtt i fast egendom på grund av inteckning är fast knuten till själva fastigheten oavsett ägarbyte och utan tidsbegränsning samt att panträtt i lös egendom i allmänhet förutsätter att egendomen specificeras.

2. Rörelsens art och omfattning

Enligt gällande bestämmelser är förlagsinteckningsinstitutet förbehållet innehavare av industriell rörelse, i vilken som regel används drivkraft om minst fem effektiva hästkrafter eller också minst tio arbetare, samt idkare

av hotell-, pensionat- och restaurangrörelse, hos vilka under minst två månader årligen sysselsätts minst tio anställda, ävensom apotekare.

För att underlätta kreditgivningen åt rörelseidkare har det som jag redan antytt varit en angelägen uppgift för kommittén att undersöka i vilken utsträckning kretsen av in-teckningsberättigade näringsidkare kan vidgas. Kommittén har därvid övervägt om man bör fortsätta på den väg lagsiftaren hittills valt och sålunda utvidga institutet till att omfatta vissa ytterligare verksamhetsarter samt upprä-kna dessa i lagen. I så fall borde i varje fall handel, servicenäringar och byggnadsverksamhet anges. Emellertid befarar kommittén att en upprä-kning av vissa ytterligare verksamhetsgrenar tämligen snart skulle bli föråldrad med hänsyn till den tekniska och ekonomiska utvecklingen. Om man skulle följa de nuvarande linjerna borde man också uppställa särskilda krav på viss minsta omfattning av verksamheten som förutsättning för in-teckning. Även här skulle enligt kommittén risk föreligga att reglerna tämligen snabbt blev föråldrade. Dessutom är det enligt kommittén mycket vanskligt att finna normer som är tjänliga för det ifrå-gavarande syftet. Man skulle uppenbarligen vara tvungen att uppställa skilda regler för olika näringsgrenar. Kommittén granskar närmare olika tänkbara alternativ för att mäta en rörelses omfattning, såsom efter antalet anställda, den i rörelsen använda drivkraften, ett minimivärde på in-teckningsbar egendom eller rörelsens omsättning. Den tekniska utvecklingen gör emellertid att antalet anställda i allt mindre utsträckning lämpar sig som mått på en rörelses omfattning. Drivkraften som måttstock kan ge missvisande resultat och lämpar sig för övrigt endast i fråga om vissa slag av verksamhet. En regel om visst minimivärde på egendomen förutsätter som mått ett i lagen inskrivet penningbelopp, som tid efter annan skulle behöva justeras med hänsyn till förändringar i penningvärdet. Själva värderingen skulle för övrigt erbjuda stora svårigheter. Bokförda värden eller brandförsäkringsvärden kunde knappast användas. Vad slutligen gäller rörelsens omsättning framhåller kommittén att relationen mellan omsättningen och egendomens värde varierar så starkt mellan olika branscher, att en differentiering av beloppen skulle vara nödvändig.

Kommitténs överväganden leder fram till ståndpunkten, att det från rätts-teknisk synpunkt vore önskvärt om institutet kunde stå öppet för alla näringsidkare oavsett rörelsens art och omfattning. Begränsningar av in-teckningsmöjligheten på grund av reella faktorer bör enligt kommitténs mening inte ske utan starka skäl. Mot den slutsats kommittén sålunda dragit torde någon erinran inte kunna göras. Uppenbarligen undviks en mängd besvärliga gränsdragningsfrågor om in-teckningen får ett så vidsträckt tillämpningsområde. Remissinstanserna har i allmänhet accepterat de synpunkter kommittén anfört i denna del. Från några håll har dock satts i fråga om inte vissa legala begränsningar är nödvändiga.

Vid bedömandet av vilka reella faktorer som skulle motivera legala be-

gränsningar av inteckningsmöjligheten koncentreras självfallet intresset till sådana företag som är av mindre storlek och som på grund därav förfogar över egendom av tämligen obetydligt värde. Beträffande sådana företag kan emellertid framhållas, att lagen inte i andra fall förbjuder att säkerhetsrätt upplåts i egendom av obetydligt värde. Den som erbjuds en pantsäkerhet har själv att bedöma om han vill godta säkerheten. Lånevillkor och lånesumma anpassas helt naturligt efter säkerhetens art och värde. Den förmögenhetsrättsliga lagstiftningen utgår principiellt från att den som begagnar ett rättsinstitut själv får bedöma de juridiska och ekonomiska konsekvenserna därav. Med denna utgångspunkt möter inte hinder mot att också små företag, där den inteckningsbara egendomen är av obetydligt värde, omfattas av rätten till inteckning. Som kommittén framhåller finns det för övrigt anledning anta, att de mindre företagen inte kommer att begagna sig av företagsinteckning i någon större utsträckning, varför eventuella olägenheter redan på denna grund skulle utebli.

Onekligen är dock svårigheten att bedöma risken för skingring av den intecknade egendomen och skentransaktioner större i fråga om mycket små företag än beträffande övriga. Den mindre företagaren kan ofta ganska lätt vidta förändringar i rörelsens drift utan att dessa åtgärder kommer till inteckningshavarens kännedom. Inteckningshavarens övervakning ställer sig i allmänhet svår när det gäller småföretagen och kan bli alltför kostsam i förhållande till de värden det gäller. Svenska sparbanksföreningen understryker i sitt remissyttrande att risken för värdeminskning är större i ett litet egendomskollektiv än när det gäller stora företag och föreslår att det i rörelsen nedlagda kapitalet får bli avgörande för en gränsdragning.

Det kan mot bakgrund av det nu anförda förefalla tveksamt, om man bör slopa varje begränsning i fråga om rätten för näringsidkare att utnyttja företagsinteckning. Vissa argument talar onekligen för en lägsta gräns i fråga om verksamhetens omfattning. Av resonemanget i det föregående framgår emellertid vilka praktiska svårigheter som möter när man söker finna en lämplig begränsningsnorm. Sparbanksföreningens förslag torde härvidlag inte utgöra något undantag.

En fråga som i detta sammanhang bör tas upp till prövning avser konsekvenserna för företagarnas personliga kreditvärdighet av en utvidgning av rättsinstitutet. Enligt vissa remissinstansers uppfattning skulle ett väsentligt utsträckande av inteckningsmöjligheten minska benägenheten inom affärslivet att lämna rena förtroendekrediter. Beträffande företag inom detaljhandeln befarar remissinstanserna, att leverantörerna skulle bli mindre hågade än tidigare att lämna varukrediter, om rörelsetillgångarna besvärades av företagsinteckning.

Det är svårt att bedöma i vad mån den personliga kreditvärdigheten kan komma att påverkas ogynnsamt av en vidsträckt möjlighet att företagsin-

teckna egendomen i rörelsen. Inteckningens verkan härvidlag bör dock inte överbetonas. Inteckningsmöjligheten skall självfallet användas endast om företagaren finner detta förenligt med sina egna intressen. Den enskilde företagaren avstår sannolikt från att utnyttja den nya kreditmöjligheten, om han finner att ett användande av denna skulle kunna skada hans personliga kreditvärdighet. Det måste emellertid anses ligga ett betydande värde i att öppna en *möjlighet* att utnyttja företagsinteckningen för en stor krets av företagare. I allmänhet lär för övrigt den som överväger att lämna en näringsidkare kredit utan säkerhet inte fästa alltför stort avseende vid utsikterna att få utdelning i en eventuell konkurs. Det avgörande blir i stället företagets räntabilitet och allmänna utvecklingsmöjligheter samt förtroendet för näringsidkarens egen person.

Om verkningarna av en vidsträckt inteckningsmöjlighet på företagarnas personliga kreditvärdighet sålunda inte behöver befaras bli av alltför stor betydelse, torde det dock inte kunna bestridas, att vissa olägenheter kan uppstå för oprioriterade borgenärer, om inteckningsmöjligheten utsträcks till att avse även mycket små rörelser. Såsom kommittén framhåller kan det med visst fog sägas, att ju mindre förhållandena är desto mer framstår det som otillfredsställande att den tillämnade kreditgivaren skall behöva räkna med förekomsten av företagsinteckning och eventuellt underkasta sig kostnader och besvär för en undersökning härvidlag.

Jag vill i detta sammanhang återknyta till vad jag tidigare nämnt om förhållandet till den aktuella reformen i fråga om gränsdragningen mellan fast och lös egendom såvitt avser fastigheter, som utnyttjas för industriell verksamhet. Att mina överväganden lett fram till att jag godtagit huvudlinjerna i jordabalksutredningens förslag bör inte uteslutande ses som ett resultat av strävandena att genom fastighetsinteckningen ge industrikreditgivaren en god säkerhet i de viktigare anläggningstillgångarna. Även omsorgen om företagsinteckningens framtid talar i viss mån för en gränsdragning, som ger ägaren av en fastighet, där industriell verksamhet bedrivs, möjlighet att med fastighetsinteckning som säkerhet belåna den egendom som utgör den viktigaste förutsättningen för produktionsresultatet. Om gränsen mellan fast och lös egendom också framdeles skulle dras på sådant sätt att mycket viktiga anläggningstillgångar i fastighetsägarens hand räknades som lös egendom, skulle man knappast kunna undvika, att kreditgivaren i fortsättningen liksom hittills kompletterade en säkerhet som ställts i form av fastighetsinteckning med en förlagsinteckning. Några remissinstanser — Kooperativa förbundet med särskild skärpa — har i yttranden över förlagsinteckningskommitténs förslag framhållit, att det vore olyckligt, om det stundom tämligen slentrianmässigt uppställda kravet på förlagsinteckning skulle komma att kvarstå även efter en förstärkning av denna inteckningsform. Jag delar denna uppfattning. Ett syfte med reformen av förlagsinteckningen bör vara att inteckningen skall få en större självständig be-

tydelse. Med hänsyn till de återverkningar på företagarnas personliga kreditvärdighet, som en väsentligt förstärkt förlagsinteckning ibland måste antas medföra, är det också av visst intresse att tillse, att företagaren-fastighetsägaren inte onödigtvis tvingas utnyttja denna inteckningsmöjlighet för att erhålla kapital till de grundläggande produktionsmedlen. Företrädare för bankföreningen har vid överläggningar i fråga om begreppet industritillbehör framhållit, att den tämligen extensiva gräns, som kommer till uttryck i mitt förslag härom, bör effektivt motverka tendensen att vanemässigt komplettera fastighetsinteckning med förlagsinteckning. Jag fäster ett betydande avseende härvid och utgår från att kreditinstitutet genom ändamålsenlig upplysningsverksamhet vill bidra till en ny syn på inteckningsinstitutet och dess förhållande till fastighetsinteckningen. Avvägningen mellan intresset av en säkerhetsmässig förstärkning av företagarnas kreditmöjligheter och omsorgen om deras personliga kreditvärdighet — jämte det allmänna önskemålet att ge företagsinteckningen en mer självständig ställning — har sålunda påverkat också frågan om gränsdragningen mellan fast och lös egendom, såvitt avser fastigheter, vilka utnyttjas för industriell verksamhet.

Ett utsträckande av företagsinteckningen till alla rörelser oavsett art synes vara att bedöma på ungefär samma sätt som frågan om utvidgningen oavsett storlek. En extensiv gränsdragning medför att även företag av mer eller mindre tillfällig art, som drivs med tillfälligt anskaffade inventarier, exempelvis varumässor och företag för inspelning av viss film, kan bli föremål för inteckning. Häremot torde från principiell utgångspunkt inte mycket vara att erinra. Kreditgivaren har själv att bedöma den säkerhet, som kan anses ligga i en helt tillfällig verksamhet. Är rörelsen inte bara av tillfällig art utan dessutom av mycket ringa omfattning är det dock tveksamt om man bör ställa inteckningsinstitutet till förfogande.

Sammanfattningsvis torde kunna sägas, att det såväl från praktiskt ekonomisk som från rättsteknisk synpunkt är ändamålsenligt att låta företagsinteckningen stå till förfogande för en vidsträckt krets av näringsidkare. Med hänsyn till de speciella risker för kreditgivaren och för den personliga kreditvärdigheten, som får anses vara förknippade med att låta också den som driver en mycket oansenlig rörelse få tillgång till inteckningsmöjligheten, bör dock en viss lägsta gräns i allmänhet finnas för verksamhetens omfattning. Kommittén har sökt tillgodose bl. a. detta önskemål genom att föreslå att företagsinteckning skall få beviljas en företagare endast om han är bokföringspliktig enligt lag. Från kravet på bokföringsskyldighet föreslås dock vissa undantag, huvudsakligen för jordbrukare. Förslaget har vunnit gillande hos det stora flertalet remissinstanser. Genom uppställandet av bokföringsskyldighet som villkor nås, som jag närmare skall beröra i det följande, en i huvudsak lämplig begränsning av de inteckningsberättigades krets. Jag ställer mig därför i princip positiv till detta förslag.

3. Bokföringsskyldighet

Det krav på bokföringsskyldighet som förlagsinteckningskommittén uppställt som villkor för att en företagare skall få ta ut företagsinteckning är främst motiverat av att en intecknad rörelse ansetts behöva fortlöpande övervakning från inteckningshavarens sida. Ett av de viktigaste medlen för en effektiv övervakning är självfallet rörelsens bokföring. Enligt kommittén är en ordnad bokföring en förutsättning för att företagsinteckningen skall kunna rätt tjäna sitt syfte. Bokföringen ligger därför både i företagarens och inteckningshavarens intresse. Eftersom bokföringsskyldigheten är straffsanktionerad anser kommittén att inteckningshavaren får en viss garanti för att handelsböckerna förs enligt lagens föreskrifter. Med hänsyn till att en bokföringsskyldig företagare bedöms som köpman, kan borgenären också lättare få honom försatt i konkurs.

De flesta remissinstanserna har tillstyrkt förslaget om krav på bokföringsskyldighet eller lämnat det utan erinran. Ett par remissinstanser anser dock, att bokföringskravet är obehövt och olämpligt. Bl. a. påpekas, att ett sådant krav medför att vissa näringsidkare, som f. n. har rätt att ta ut förlagsinteckning, inte kommer att kunna ta ut företagsinteckning. Vissa andra remissinstanser fäster däremot stor vikt vid bokföringskravet och understryker den betydelse ett sådant krav kan få för tilltron till institutet, om detta utsträcks att gälla en mycket vid krets av företagare. Jag delar helt den uppfattning, som de sistnämnda instanserna gett uttryck åt. Den radikala utvidgning av de inteckningsberättigades krets, som jag nyss föreslagit, kan innebära faror för inteckningshavarna, om inte dessa får tillfälle att på lämpligt sätt kontrollera verksamheten. Till intresset av att skydda borgenärerna kommer omsorgen om det framtida förtroendet för institutet. Villkoret om bokföringsskyldighet bör därför enligt min mening upprätthållas med viss stränghet.

Enligt gällande bokföringslag föreligger alltid bokföringsskyldighet för aktiebolag, handelsbolag och ekonomiska föreningar. Bokföringslagen uppräknar därutöver en lång rad av verksamhetstyper, där bokföringsskyldighet föreligger. Här nämns bland många andra handel med varor, värdepapper eller annan lös egendom eller fastigheter, tillverkning eller bearbetning av varor, reparationsverksamhet, byggnadsverksamhet, tryckeri- eller förlagsrörelse, hotell- eller pensionatrörelse samt teater- eller biograförrelse. I fråga om vissa slag av rörelser gäller dock att bokföringsplikt inte följer med utövandet, om rörelsen vanligen drivs utan biträde av flera än make och barn under 16 år samt två andra personer. Även vissa andra undantag gäller från huvudregeln om bokföringsskyldighet.

Som jag redan tidigare påpekat innebär det föreslagna villkoret om bokföringsskyldighet en betydelsefull begränsning av kretsen av inteckningsberättigade företagare. Inom en del näringsgrenar ställs de minsta företagen

utanför. Jag har framhållit att denna konsekvens av det uppställda villkoret får anses fördelaktig. Är en näringsverksamhet så speciell eller drivs den i så liten omfattning, att lagstiftaren inte funnit skäl ålägga utövaren skyldighet att föra handelsböcker, bör inte heller den kreditmöjlighet, som förelagsinteckningen innebär, stå till förfogande för honom. Det bör anmärkas, att kretsen av bokföringsskyldiga kan komma att vidgas i en framtid som ett resultat av den översyn av bokföringslagen, vilken f. n. pågår. Skulle utvidgningen bli väsentlig bör måhända frågan om förhållandet till kretsen av de inteckningsberättigade omprövas.

Jag har i det föregående framhållit att kravet på bokföringsskyldighet bör upprätthållas med viss stränghet. I ett bestämt hänseende är jag emellertid beredd att göra viss inskränkning i detta krav. Detta sammanhänger med följande.

Kommittén har föreslagit att möjligheten att ta ut företagsinteckning skall stå öppen inte blott för bokföringsskyldiga näringsidkare av olika slag utan också för jordbrukare, även om dessa inte är skyldiga att föra handelsböcker. Företagsinteckningen avses ersätta den nuvarande inteckningen i jordbruksinventarier och även möjligheten att erhålla panträtt i spannmål eller i spånadslin och hampa. Skälen för att företagsinteckning bör få utnyttjas av jordbrukare förefaller i och för sig goda, och remissinstanserna har överlag ställt sig positiva till en sådan reform eller lämnat förslaget därom utan erinran. Några remissinstanser har dock uttalat tvekan beträffande reformen med hänsyn till det väsentliga undantag från kravet på bokföringsskyldighet, som en sådan reform skulle innefatta. Utredningen för översyn av bokföringslagen anser det från borgenärssynpunkt önskvärt att bokföringslagens bestämmelser gäller även för jordbrukare men säger sig ännu inte ha kunnat ta definitiv ståndpunkt i denna fråga. Utredningen föreslår, att jordbrukare skall äga rätt till företagsinteckning endast på villkor att de underkastar sig bokföringsskyldighet. Under alla förhållanden bör enligt utredningen övervägas, om man inte skall förbehålla rätten att ta ut företagsinteckning åt sådana jordbrukare, som underkastar sig bestämmelserna i förordningen om skyldighet för vissa idkare av jordbruk eller skogsbruk att föra räkenskaper såsom underlag för taxering.

I anslutning till ståndpunkten i de sist berörda remissyttrandena har jag närmare övervägt olika vägar att också i fråga om jordbruk garantera inteckningshavaren viss möjlighet att följa verksamhetens gång genom studium av löpande räkenskaper. Ett krav på bokföringsskyldighet enligt lag som villkor för rätt att ta ut företagsinteckning skulle emellertid innebära att praktiskt taget alla jordbrukare ställdes utan inteckningsmöjlighet. En sådan lösning är därför, som kommittén framhåller, otänkbar, i synnerhet som det inte finns några begränsningar av motsvarande slag när det gäller jordbrukares rätt att ta ut inteckning enligt lagen om inteckning i jordbruks-

inventarier. Att ålägga jordbrukare, som tar ut inteckning, en särskild bokföringsplikt, synes också föra för långt. En sådan ordning skulle innebära lagtekniska komplikationer. Bokföringslagens regler förefaller också onödigt stränga för att appliceras på jordbrukare. Dessutom är bokföringslagen f. n. föremål för översyn, varvid frågan om bokföringsskyldighet för jordbrukare prövas. Bokföringsutredningens förslag att bygga på förordningen om skyldighet för vissa idkare av jordbruk eller skogsbruk att föra räkenskaper som undantag för taxering innebär en omotiverad anknytning till taxeringsförhållandena och skulle leda till egendomliga konsekvenser, eftersom endast några få procent av jordbrukarna hittills övergett den s. k. kontantprincipen vid taxering till inkomst av jordbruksfastighet och begärt att bli taxerade enligt bokföringsmässiga grunder. Dessa jordbrukare är för övrigt inte underkastade straffansvar vid åsidosättande av sin bokföringsskyldighet och inte heller att anse som köpmän. Slutligen har övervägts, att jordbrukaren för att få ta ut inteckning skulle gentemot inteckningshavaren åta sig att föra böcker i enlighet med de regler som upptagits i nyssnämnda förordning. En ordning, som förutsätter åtagande mellan parterna, lämpar sig dock bättre för helt frivillig reglering. Ingenting bör sålunda hindra att kreditgivaren i låneavtalet som villkor för kredit uppställer ett krav på viss bokföringsskyldighet, eventuellt sanktionerad genom en bestämmelse om att fordringen är omedelbart förfallen till betalning vid åsidosättande av skyldigheten.

Det anförda visar att man stöter på betydande svårigheter vid försök att i lagen garantera inteckningshavaren möjlighet att via bokföringsskyldighet utöva kontroll över jordbruksverksamhet. I själva verket torde behovet av sådan kontroll inte heller göra sig gällande med samma styrka i fråga om jordbruk som i fråga om företag, där en förändring såväl i verksamhetens art som i dess lokalisering lätt kan ske. Jag har därför stannat för att godta kommitténs förslag. Jordbruk bör få intecknas utan hinder av att idkaren därav inte är bokföringsskyldig enligt lag. Skulle bokföringsutredningens kommande förslag föranleda att en mer eller mindre begränsad bokföringsskyldighet införs för jordbrukare kan detta självfallet återverka på den nu aktuella frågan.

I det följande ämnar jag återkomma till övriga förhållanden som speciellt rör företagsinteckning i jordbruk.

4. Den inteckningsbara egendomen

Företagsinteckningens värde blir självfallet i hög grad beroende på hur gränsen dras omkring den lösa egendom, vari förmånsrätten på grund av inteckningen avses gälla. En förlagsinteckning gäller i företagarens för rörelsen avsedda lösa inventarier, beträffande industriell rörelse dessutom i råvaror och produkter samt vid apoteksrörelse även i övriga varor. Vidare

omfattar förlagsinteckning utestående köpeskilling för såld förlagsegendom. Som ett led i strävandet att stärka inteckningsinstitutet har det varit en naturlig uppgift för förlagsinteckningskommittén att undersöka om inte den inteckningsbara egendomen kan vidgas att omfatta också andra slag av lös egendom. En sådan åtgärd skulle överensstämma med vissa reformkrav, som i olika sammanhang framförts av företrädare för näringslivet.

Förlagsinteckningskommittén avvisar till en början tanken att låta företagsinteckningen omfatta rörelsens alla tillgångar av lös egendoms natur. En sådan lösning skulle enligt kommittén strida mot syftet med företagsinteckningen, nämligen att som kreditunderlag kunna utnyttja egendom, som annars inte alls eller endast med olägenhet kan tillgodogöras för kreditändamål. Bland remissinstanserna finns inte heller någon förespråkare för en sådan lösning.

Jag har tidigare berört de risker för den personliga kreditvärdigheten som kan tänkas vara förenade med vissa av kommittén föreslagna reformer. Det är givet att dessa risker blir mindre om den inteckningsbara egendomen begränsas. Bl. a. med hänsyn härtill delar jag kommitténs uppfattning, att kontanter och tillgångar, som snabbt kan förvandlas i reda pengar, samt egendom, som utan olägenhet kan pantsättas, inte bör upptas bland inteckningsobjekten. Banktillgodohavanden samt aktier, obligationer och liknande värdepapper bör således inte ingå. Självfallet bör inteckningen inte heller omfatta sådan egendom, för vilken särskilt inteckningsinstitut finns, såsom tomträtt, vissa fartyg och luftfartyg.

Om man bortser från de nu nämnda slagen av egendom anser sig kommittén inte från principiell synpunkt böra föreslå några begränsningar i fråga om den inteckningsbara egendomen. Kommittén avvisar sålunda tanken att företagsinteckningen bör omfatta endast sådan egendom som i allmänhet kan antas vara någorlunda konstant till omfattning och värde. I allmänhet har remissinstanserna intagit samma ståndpunkt. Jag bortser i detta sammanhang från vissa detaljer, där avvikande meningar kommer till synes, i såväl inskränkande som utvidgande riktning. Lagberedningen har emellertid framhållit att det vore önskvärt med en begränsning av inteckningsobjektets omfattning, framför allt med hänsyn till den personliga krediten, men har sagt sig inte säkert kunna avgöra, om en sådan begränsning kan göras på annat sätt än genom en inskränkning i de enskilda näringsidkarnas möjligheter att låta en och samma inteckning omfatta flera rörelser.

Enligt min uppfattning saknas anledning att uppställa någon allmän norm för begränsning av inteckningsobjekten. Säkerligen kommer det ibland att inträffa, att vissa slag av egendom, som omfattas av företagsinteckning, värderas lågt av kreditgivaren och att de därför knappast kommer att i det enskilda fallet påverka vare sig lånesumma eller lånevillkor. Kreditgivaren kommer naturligtvis att i sådana fall bortse från den ifrågavarande egendo-

men. I ett annat fall kan emellertid egendom av samma slag tillmätas ett betydande värde och det är då förmånligt att den omfattas av inteckningen. Utgångspunkten vid den närmare prövningen av omfattningen av den intecknade egendomen bör sålunda vara att, i den mån den personliga kreditvärdigheten inte därigenom utsätts för speciella risker, också egendom, som inte är av bestående karaktär, bör ställas till kreditgivarens förfogande inom inteckningsinstitutets ram. Kreditgivaren får sedan fästa det avseende han anser sig kunna vid den erbjudna säkerheten. Om den ifrågavarande egendomen generellt sett har ett påtagligt obeständigt eller svårbestämt värde torde den dock inte böra omfattas av företagsinteckningen.

Till lagberedningens synpunkter på frågan om en viss begränsning av inteckningsobjektet genom förbud mot gemensam inteckning i flera rörelser ämnar jag återkomma i samband med reglerna om individualisering av intecknad verksamhet.

Den norm för bestämmandet av inteckningsobjekten, som jag sålunda ansett mig böra biträda, kan i princip sägas vara ganska extensiv. Om en industriidkare äger den fastighet, där han utövar sin industriella verksamhet, kommer dock, som jag tidigare påpekat, företagsinteckningen inte att omfatta lika stor del av inventarierna som i andra fall. Detta beror på den i annat sammanhang föreslagna vidsträckta bestämningen av tillbehör till fastighet, där industriell verksamhet bedrivs. Såväl förlagsinteckningsreformen som reformen av industritillbehörsreglerna har i hög grad dikterats av strävandena att till näringslivets fromma öka kreditunderlaget inom den ram som föreligger i resp. fall. En sådan metod att i görlig mån söka stärka fastighets- och förlagsinteckningen var och en efter sina förutsättningar synes ändamålsenlig.

I likhet med kommittén finner jag det nödvändigt att objekten för företagsinteckning uppräknas i lagen. Med den vidsträckta målsättning, som kommittén uppställt och som jag delar, blir det möjligt att göra uppräknningen gemensam för alla slag av näringsverksamhet. Därigenom undviks besvärliga gränsdragningsproblem och vinnas även i övrigt rättstekniska fördelar.

Till inteckningsobjekten bör naturligtvis i första hand hänföras inventarier, som är lös egendom, olika slag av varor samt andra lösören. Dessutom bör vissa betydelsefulla nyttjanderätter och vissa slag av fordringar höra till den egendom, vari företagsinteckning skall gälla, förutsatt att rättigheterna resp. fordringarna är överlåtbara. Till det närmare bestämmandet av de olika inteckningsobjekten återkommer jag i specialmotiveringen.

5. Verksamhetens individualisering. Inskrivningsväsendets organisation

En betydelsefull plats i kommitténs reformförslag intar de bestämmelser, som närmare reglerar identifikationen av den rörelse, inom vilken egendomen skall tjäna som säkerhet på grund av företagsinteckning. De nuvarande

lagreglerna utmärks såtillvida av en viss stränghet, som den av förlagsinteckning omfattade rörelsen alltid måste kännetecknas såväl av företagarens person som av rörelsens art och den kommun inom vilken verksamheten utövas. Eftersom en förändring i fråga om något enda av dessa tre kännetecken anses medföra, att förmånsrätten på grund av inteckningen upphör, är det uppenbart att de nuvarande individualiseringsreglerna från kreditgivarens synpunkt kan innebära betydande nackdelar. Om en rörelse flyttas från den kommun, vilken angetts som kännetecken, till en annan kommun, anses sålunda rörelsen på den nya platsen inte identisk med den rörelse som drevs i den förstnämnda kommunen. En förändring av verksamhetens art ger samma resultat. I fråga om en sådan förändring är det för övrigt uppenbart, att denna kan ske nästan omärkligt och lätt föranleda gränsdragningsproblem.

Förlagsintekningskommittén utgår från det tämligen självklara förhållandet, att verksamheten även i en ny lagstiftning måste kännetecknas av näringsidkarens person, vare sig det är en fysisk person eller en juridisk person, t. ex. ett bolag eller en förening. Någon generell möjlighet att objektivt, utan anknytning till personen, känneteckna den rörelse näringsidkaren driver finns uppenbarligen inte. Mot bakgrund av strävandena att stärka förlagsinteckningens ställning i kreditgivarens hand undersöker kommittén emellertid om man i framtiden bör behålla metoden att känneteckna rörelsen även genom att ange dess art och lokalisering. Kommittén konstaterar, att den rådande ordningen minskar inteckningens värde som säkerhet och att särskilt identifikation genom angivande av verksamhetens art medför problem. Här nämner kommittén som exempel det fall, att företagaren driver verksamhet i skilda branscher, vilka i inteckningshänseende på grund av de nuvarande reglerna måste behandlas som skilda rörelser. Då det ofta finns gemensamma anordningar av olika slag, t. ex. transportmedel, uppstår svårigheter att avgöra till vilken av flera rörelser dessa skall hänföras. Kommittén framhåller sammanfattningsvis, att å ena sidan — till undvikande av gränsdragningsproblem — en rörelses art bör anges på sådant sätt, att en tydlig gräns dras i förhållande till annan verksamhet, som företagaren driver, men att å andra sidan — i kreditgivarens intresse — beskrivningen bör vara så vidsträckt, att den kan täcka både en mindre ändring i verksamhetens inriktning och en nystartad verksamhet, som är likartad med den ursprungliga. Det är uppenbarligen svårt att samtidigt tillgodose dessa motsatta krav.

I fråga om kravet på lokalisering av den intecknade rörelsen konstaterar kommittén att man visserligen genom upprätthållandet av ett sådant krav kan nå en tydligare gränsdragning än genom angivande av rörelsens art. Den territoriella begränsningen till kommunen medför emellertid enligt kommitténs uppfattning ofta en uppdelning av företag, som bör behandlas som en enhet i inteckningshänseende. Åtskilliga verksamhetsformer är inte alls eller endast under begränsad tid bundna till viss plats eller visst område. Kommit-

tén nämner som exempel transportverksamhet samt byggnads- och anläggningsverksamhet och anser att ett obetingat lokaliseringskrav numera framstår som föråldrat. I vissa fall skulle inte ens en utvidgning till länet som lokalt kännetecken ge ett tillfredsställande resultat utan inteckningen borde omfatta all den verksamhet företagaren utövar inom riket. En generell tvingande regel härom anser kommittén likväl olämplig. Det kan ibland vara fördelaktigt för företagaren att i stället för ett större kreditobjekt äga tillgång till flera mindre för att kunna erbjuda dem som säkerhet åt olika långgivare. Individualisering endast genom företagarens person skulle dessutom medföra att varje ny rörelse, som företagaren etablerade eller förvärvade, kom att omfattas av inteckning i den rörelse han redan drev.

Övervägandena i hithörande frågor föranleder kommittén att framlägga ett förslag till individualiseringsregler, som i mycket hög grad tar hänsyn till individuella önskemål. Enligt förslaget skall företagarens person kvarstå som enda obligatoriska kännetecken på verksamheten. Detta kännetecken skall efter fritt val kunna kombineras med kännetecken på verksamhetens art eller på dess lokala anknytning — varvid kommun bör vara det minsta området — eller på bådadera.

Flertalet remissinstanser har lämnat kommitténs förslag till individualiseringsregler utan erinran. Några instanser, bland dem bankföreningen, hälsar förslaget med stor tillfredsställelse och anser att uppmjukningarna i det nu rådande systemet kan få stor betydelse för företagarnas kreditmöjligheter. Ett ganska stort antal remissinstanser uttalar emellertid tvekan i fråga om lämpligheten av en så långtgående liberalisering som den förslaget inrymmer. Till dessa remissinstanser hör bankinspektionen och advokatsamfundet, som särskilt vänder sig mot att använda verksamhetens art som särskiljande kännetecken vid uttagande av inteckningar, samt lagberedningen, som bl. a. finner det föreslagna systemet alltför komplicerat. Beredningen föreslår, att man för ändamålet skiljer på juridiska och fysiska personer, varvid företagsinteckning beträffande juridisk person bör avse all företags egendom men inteckning i fråga om fysisk person blott verksamhet av viss närmare angiven beskaffenhet. Advokatsamfundet anser det tvärtom otillfredsställande att en företagare skall kunna ta ut skilda företagsinteckningar i två eller flera av honom bedrivna rörelser, särskilt om dessa drivs på samma ort och under utnyttjande av viss för rörelserna gemensam egendom.

Enligt min uppfattning talar rent principiellt starka skäl till förmån för de liberala individualiseringsregler, som kommittén föreslagit. Som jag redan nämnt är betydande nackdelar från värdesynpunkt förenade med ett fastlåst individualiseringsmönster. Genom de skilda alternativ, som föreslås bli ställda till företagarnas och kreditgivarnas förfogande, öppnas större möjligheter att ordna inteckningsförhållandena efter vad omständigheterna i det enskilda fallet kräver. På detta sätt skapas en ändamålsenlig flexibili-

tet. Ett totalt förbud mot att inom skilda rörelser ta ut olika inteckningar med användande av verksamhetsarten som skiljande kännetecken skulle i vissa lägen kunna vålla betydande svårigheter för näringsidkaren. Om denne driver rörelser av mycket olika karaktär inom skilda branscher kan det vara ett tämligen naturligt önskemål för honom att söka utnyttja egendomen inom rörelserna som separata kreditunderlag oavsett om rörelserna drivs på samma ort eller inte. I den mån kreditgivaren blir övertygad om det ändamålsenliga häri bör möjligheten till särinteckning knappast förmenas näringsidkaren. Att å andra sidan — i överensstämmelse med lagberedningens tankegångar, som är diametralt motsatta bankinspektionens och advokatsamfundets — förbjuda den enskilde näringsidkaren att ta ut en inteckning, som omfattar två eller flera olika rörelser, förefaller i allmänhet innebära en onödig hämsko på de enskilda parterna i kreditförhållandet. Lagberedningens förslag att företagsinteckning, som utställs av juridisk person, obligatoriskt skall omfatta all dess inteckningsbara egendom i riket ter sig av samma skäl mindre lämpligt. Särskilt för företag inom storindustrin skulle en sådan ordning kunna innebära betydande nackdelar. Det är inte ovanligt att storföretagen delar upp de olika produktionsleden mellan skilda fabriker, var och en av stort värde, och det kan då vara lämpligt att låta egendomen inom varje fabriksrörelse, där den låter sig särskiljas till art eller lokalisering, utgöra självständigt underlag för företagsinteckning.

Om verksamhetsarten används som kännetecken torde detta i regel få den verkan, att inteckningens värde sjunker i förhållande till om kännetecknet utesluts. En tillräcklig garanti mot att institutet mer allmänt utsätts för den nu ifrågavarande risken att förlora i betydelse torde emellertid ligga däri att kreditgivarna sannolikt i erforderlig utsträckning kommer att begära säkerheten ställd utan sådan begränsning. Kommittén diskuterar de problem, som kan följa av att företagaren och kreditgivaren kan ha motsatta intressen när det gäller att bestämma inteckningens omfattning. Det föreslagna individualiseringssystemet anses rent allmänt äga så stora förträden, att man inte bör fästa allför stort avseende vid risken för att kreditgivarsidan såsom den starkare parten skall genomdriva krav på att inteckningen bör ha obegränsad omfattning, även när detta inte kan anses sakligt motiverat. Jag delar denna uppfattning.

I ett bestämt hänseende har jag funnit mig böra föreslå ett avsteg från de av kommittén föreslagna individualiseringsreglerna, nämligen i fråga om bestämning av det område inom vilket företagsinteckning skall gälla. Kommitténs förslag innebär ju att företagsinteckning skall kunna omfatta en företagares verksamhet i hela riket. En förutsättning för genomförandet av en sådan ordning är att gällande regler om forum för förlagsinteckning ändras radikalt. F. n. upptas ärende om förlagsinteckning, om rörelsen drivs i stad med rådhusrätt, av inskrivningsdomaren vid denna, och annars av inskrivningsdomaren i residensstaden. Skulle det föreslagna individualise-

ringssystemet införas med bibehållande av nu gällande forumregler skulle det som kommittén påpekar bli nödvändigt att låta inskrivningsdomarens behörighet betingas av att den faktiskt drivna verksamheten utövas inom inskrivningsdomarens område. Principiellt skulle det väl vara möjligt att låta mantalsskrivningsorten för företagaren eller sätet för bolagets eller föreningens styrelse vara avgörande. Ett delvis invecklat aviseringsförfarande skulle emellertid bli nödvändigt vid företagets flyttning mellan skilda jurisdiktionsområden. I fråga om fysiska personer samt — kanske i speciellt hög grad — i fråga om handelsbolagen och de ekonomiska föreningarna skulle med hänsyn till avsaknaden av central registreringsmyndighet likväl ingen effektiv garanti kunna nås mot i sak oriktiga inteckningsåtgärder, exempelvis dubbelföringar. Med hänsyn härtill föreslår kommittén, att den nuvarande judiciella organisationen med lokala inskrivningsdomare ersätts med en för hela landet gemensam inskrivningsmyndighet. Kommittén föreslår att Stockholms rådhusrätt skall utgöra denna centrala inskrivningsmyndighet. Enligt kommitténs uppfattning skulle centraliseringen visserligen i någon mån försvåra kommunikationen mellan allmänheten och inskrivningsmyndigheten, men den skulle samtidigt främja en enhetlig rätts-tillämpning och en rationalisering av inskrivningsarbetet.

Ett inte ringa antal remissinstanser ställer sig avvisande eller starkt tveksamma till förslaget om en central inskrivningsmyndighet för hela landet. Med hänsyn härtill är de också tveksamma i fråga om att avstå från varje krav på lokalisering av inteckningsobjektet inom det föreslagna individualiseringssystemet. Flera remissinstanser, som kommerskollegium, statskontoret, länsstyrelserna i Jönköpings och Västmanlands län, lagberedningen och sparbanksföreningen, finner frågan om en centralisering ofullständigt utredd. I allmänhet anses nackdelarna av en centralisering överväga fördelarna. Det hävdas att sammanförandet av inskrivningsärendena till en enda myndighet erbjuder många praktiska problem. Kommerskollegium finner det svårt att försvara en åtgärd varigenom exempelvis en jordbrukare i Skåne eller Norrbotten tvingas vända sig till en myndighet i Stockholm för att erhålla en företagsinteckning.

Med hänsyn till nackdelarna av en total centralisering av inskrivningsväsendet har några remissinstanser framlagt egna förslag om hur inskrivningsväsendet — och därmed delvis individualiseringssystemet — bör vara inrättat. Statskontoret menar att man i huvudsak bör kunna utgå från det föreslagna individualiseringssystemet, medan lagberedningen — i anslutning till vissa redovisade synpunkter på individualiseringen — föreslår en indelning efter företagets art av juridiska resp. fysiska personer. Kommerskollegium slutligen föreslår, att inskrivningsväsendet generellt sammanförs till länsresidensstäderna. Med hänsyn till det centrala register för aktiebolag, som för hela riket förs hos patent- och registreringsverket, föreslås att sådana bolag skall äga rätt att ta ut riksomfattande företagsinteck-

ningar, medan övriga företag skall vara hänvisade till resp. län som största lokaliseringsområde för in-teckning.

Det anförda torde visa att en tillfredsställande lösning på de problem, som här uppkommer, inte kan nås utan en avvägning mellan olika intressen. Å ena sidan står fördelarna av att kunna ge företagsin-teckningen en så stark ställning som möjligt genom att kunna individualisera verksamheten enbart via näringsidkarens person. Å andra sidan finns nackdelarna med ett helt centraliserat inskrivningsväsende — framför allt den i många fall väsentligt försvårade kommunikationen mellan allmänheten och inskrivningsmyndigheten. Särskilt för jordbrukarnas del men också för det stora flertalet enskilda företagare måste det ofta te sig olämpligt att för inskrivningsåtgärder behöva vända sig till en hela landet omfattande myndighet, allra helst som man under de första åren efter reformens genomförande — främst med hänsyn till institutets utvidgning till helt nya kategorier av näringsidkare — måste räkna med att inskrivningsåtgärderna kräver underhandskontakter mellan sökandena och vederbörande inskrivningsdomare för ingivande av kompletterande handlingar. Att märka är också att en central registrering av alla näringsidkare — inklusive jordbrukare — som tar ut företagsin-teckningar, måste erbjuda stora problem, något som kommittén också medger. Ökningen av antalet in-tecknade rörelser får antas bli stor med hänsyn till att institutet föreslås omfatta helt nya kategorier av företagare. Kommittén har ansett en två- eller tredubbling av antalet inskrivningsärenden tänkbar, vilket knappast torde innebära någon alltför djärv uppskattning.

Behovet av att ta ut riksinteckningar torde för övrigt inte med samma styrka göra sig gällande bland flertalet enskilda företagare, som har sin verksamhet koncentrerad till viss ort eller viss bygd, som bland de större företag, vilka vanligen drivs i aktiebolagsform och har sin verksamhet mer spridd över landet. I fråga om de förstnämnda bör en möjlighet att erhålla länsomfattande in-teckningar vara till fyllest medan i fråga om de senare möjligheten att ta ut riksinteckningar bör stå öppen.

På grund av vad sålunda anförts anser jag att den av kommerskollegium föreslagna lösningen är att föredra framför kommitténs förslag. Om parterna inte bestämmer att kommun skall vara in-teckningsområde bör alltså det län, där näringsidkaren resp. handelsbolaget eller föreningen driver verksamhet, utgöra geografisk ram för företagsin-teckningen. I fråga om aktiebolag bör emellertid riksomfattande företagsin-teckningar kunna uttas hos inskrivningsdomaren i residensstaden i det län, inom vilket bolagets styrelse har sitt säte. Ändring i fråga om styrelsens säte införs nämligen i aktiebolagsregistret, varifrån erforderliga underrättelser till berörda inskrivningsdomare kan erhållas. Inskrivningshandlingarna kan därefter överflyttas och någon risk för dubbelföringar uppkommer inte.

Naturligtvis kan fall förekomma, då det i fråga om en enskild företagare från kreditsynpunkt skulle ha varit lämpligt att kunna ta ut en riksinteckning,

Så kan exempelvis vara fallet med företag inom byggnadsbranschen eller andra branscher med starkt ambulerande verksamhet. I den mån ett sådant företag driver verksamhet inom flera olika län bör det dock — i likhet med vad som nu gäller med avseende på verksamhet inom flera kommuner — inte föreligga något hinder mot att separat länsvis in-teckna den verksamhet som drivs inom de olika områdena. Skulle det i något särskilt fall vara av utomordentligt stor betydelse för företaget att ta ut riksinteckningar står möjligheten till aktiebolagsbildning öppen.

6. Överlåtelse av in-tecknad verksamhet

Jag har inledningsvis framhållit, att förlagsin-teckningshavarens förmånsrätt anses upphöra, om den in-tecknade rörelsen överläts, och att förlagsin-teckningskommittén sökt finna ett sätt att stärka in-teckningshavarens ställning i en sådan situation. F. n. har in-teckningshavaren endast möjligheten att kräva omedelbar betalning för den in-tecknade fordringen, även om denna inte är förfallen, och att vid konkurs eventuellt bringa överlåtelsen att återgå med stöd av konkurslagens återvinningsregler. Dessa åtgärder förutsätter att in-teckningshavaren snabbt får kännedom om överlåtelsen. Annars föreligger risk för rättsförlust.

Med anledning av vissa önskemål som framförts om ett bättre skydd för in-teckningshavaren diskuterar kommittén till en början möjligheten att låta förlagsin-teckningen, oavsett överlåtelsen, fortfarande gälla i rörelsen på samma sätt som en fastighetsin-teckning besväras fastigheten oavsett byte av ägare. Såsom kommittén framhåller är denna tanke dock svår att förverkliga. Den förutsätter i princip ett system där själva rörelsen — och därmed den till denna knutna egendomen — kan identifieras utan samband med viss person. Jag har tidigare framhållit att en sådan ordning knappast kan genomföras i praktiken. En regel om skyldighet för förvärvaren att under-rätta inskrivningsdomaren om överlåtelsen är visserligen tänkbar, men tvekan inställer sig i fråga om hur en sådan bestämmelse bör sanktioneras. En skyldighet för förvärvaren att personligen svara för den in-tecknade fordringen, om han åsidosätter sin anmälningsplikt, skulle enligt kommitténs mening föra alltför långt. Om rörelsen överläts till någon, som redan drev en in-tecknad rörelse, skulle för övrigt in-teckningskollision kunna inträffa. In-teckning i den förvärvade rörelsen borde då vika för in-teckning i förvärvarens ursprungliga rörelse. Till det nu anförda skulle komma de rent inskrivningstekniska problemen, vilka med hänsyn till de bristande möjligheterna att objektivt identifiera rörelserna måste antas bli betydande. I likhet med kommittén finner jag denna väg att stärka in-teckningshavarens ställning oframkomlig.

Kommittén diskuterar i fortsättningen möjligheten att föreskriva skyldighet för köparen av in-tecknad rörelse att nedsätta köpeskillingen hos läns-

styrelsen för att tillgodose inteckningshavare. Också mot en sådan ordning anförs flera argument, bl. a. att denna möjlighet inte skulle kunna användas när vederlaget utgörs av annat än pengar eller när vederlag inte utgår. Kommittén stannar i stället för att föreslå lösningen, att den egendom som ingår i överlåtelsen och är föremål för inteckning skall fortsätta att häfta för denna i förste förvärvarens hand under en övergångstid av ett halvt år. En till de konkreta föremålen begränsad förmånsrätt avses sålunda bestå, fastän föremålen övergått i annans ägo. Eftersom den föreslagna regeln innebär att de förvärvade föremålen belastas av en s. k. tyst förmånsrätt måste den som överväger att ta emot företagsinteckning som säkerhet undersöka om företagaren förvärvat sin rörelse inom sådan tid att egendomen kan vara besvärad av inteckning på grund av förre innehavarens medgivande. En sådan undersökning är dock lätt att göra med hjälp av handelsböckerna. På samma sätt bör enligt kommittén den som ämnar förvärva en rörelse undersöka om denna besväras av företagsinteckning, exempelvis genom ett gravationsbevis. Kommittén antar att överlåtelse normalt inte skall komma till stånd utan att inteckningarna i samband därmed dödas eller inteckningshavaren avstår från sin rätt mot förvärvaren.

De flesta remissinstanserna har ställt sig positiva till förslaget eller lämnat det utan erinran. Några remissinstanser, såsom bankinspektionen, kommerskollegium och Kooperativa förbundet, är emellertid kritiska mot att en tyst förmånsrätt skapas i förhållande till den förste förvärvaren. Bankinspektionen påpekar, att den tysta förmånsrätt i fast egendom, som tillkommer inteckning för ogulden köpeskillning, inneburet vissa nackdelar för kreditinrättningarna. Kommerskollegium hävdar att de föreslagna reglerna är ägnade att skapa osäkerhet och orsaka rättsförluster inom näringslivet. Framför allt måste det ofta bli svårt att avgöra vilken egendom som efter en överlåtelse avses med förmånsrätten. Med hänsyn till att det varit kommitténs avsikt att skapa en ordning, som driver parterna att i eget intresse träffa uppgörelser och därmed undanröja tänkbara osäkerhetstillstånd, och eftersom de föreslagna reglernas verkan är tidsbegränsad vill kollegium dock inte motsätta sig förslaget. Kooperativa förbundet slutligen anser att förslaget rent principiellt innebär så genomgripande avsteg från den klara gränsdragning mellan panträtt och förmånsrätt, som nu gäller, att det är tveksamt om man bör godta förslaget. En person, som i god tro förvärvat viss egendom, kan till följd av förslaget tvingas avstå därifrån, vilket anses vara något för vår rättsordning helt nytt.

Det kan inte förnekas att kommitténs förslag om en s. k. tyst förmånsrätt i lös egendom efter överlåtelse är tämligen radikalt och kan skapa viss rättsosäkerhet. De med förslaget förknippade riskerna för den allmänna omsättningen måste dock bedömas som mycket små. Först och främst bör man hålla i minnet, att förslaget endast tar sikte på sådana fall då en hel rörelse eller eventuellt en viss verksamhetsgren överläts. Det är alltså fråga

om transaktioner av i allmänhet betydande storleksordning, där det för parterna är minst lika naturligt som vid fastighetsköp att föra ingående köpeförhandlingar. Själva förmånsrätten avses dessutom bli begränsad till sin verkan både i fråga om egendomen och tiden. Det kan visserligen sägas, att det ibland kan vara svårt att avgöra vilken egendom som avses med förmånsrätten, särskilt om någon tid hunnit förflyta efter överlåtelsen. Den väsentliga betydelsen hos de föreslagna reglerna ligger emellertid i att de främjar uppgörelser mellan förvärvare och inteckningshavare redan i samband med överlåtelsen. Därigenom undviks tillstånd av osäkerhet och inteckningsinstitutet förstärks. Det torde därför vara riktigt, som kommittén förmodar, att reglerna blott sällan kommer att behöva tillämpas. Om de i allmänhet kommer att verka därhän, att inteckningsförhållandena sanneras i samband med överlåtelse, måste detta emellertid anses vara en så stor vinning, att eventuella nackdelar som i enstaka fall kan uppkomma på grund av den föreslagna ordningen mer än väl uppvägs. Även kommerskollegium synes i sitt remissyttrande ha resonerat efter nu angivna linjer.

Eftersom förmånsrätten inte avses omfatta annat än de överlåtna föremålen bör inteckningen i enlighet med kommittéförslaget medföra företräde till betalning framför inteckning i rörelse, som förvärvaren driver vid tiden för förvärvet. Den som har inteckning i denna rörelse har i allmänhet saknat anledning att räkna med den förvärvade egendomen. Vidare bör den på inteckningen grundade rätten, såsom kommittén föreslår, gälla endast så länge den sålda egendomen tillhör förste förvärvaren. Att utsträcka den tysta förmånsrätten till senare förvärv kan inte anses lämpligt. Bankinspektionen framhåller visserligen att den trygghet, som avses följa med den föreslagna ordningen, med hänsyn härtill måste bli av tvivelaktigt värde. Om köparen använder sig av en bulvan, som först förvärvar den intecknade rörelsen, mister inteckningshavaren sin säkerhet. Denna synpunkt kan naturligtvis inte helt fränkännas betydelse. I likhet med kommittén vill jag emellertid uttala förhoppningen, att man skall kunna komma till rätta med bulvanfallen i rättstillämpningen. Bortsett från sådana fall torde det vara sällsynt med flera förvärv av en och samma rörelse under en så begränsad tidrymd, som det här kan bli fråga om.

Förslaget om en begränsning till ett halvt år av den tid, under vilken förmånsrätten skall bestå i den överlåtna egendomen, har föranlett kritik från vissa remissinstanser. Försäkringsbolagens riksförbund samt några handelskammare anser, att den föreslagna tiden är allför kort med hänsyn till att några särskilda publicitetsregler inte är uppställda. I stället föreslås en ettårsfrist. En sådan förlängning stärker ytterligare inteckningshavarens ställning. Jag ansluter mig därför till ändringsförslaget men vill framhålla att detta i vissa fall kan innebära en något ökad risk för osäkerhetstillstånd. En väsentlig fördel med en ettårsregel ligger emellertid i de ökade möjligheterna för inteckningshavaren att få kännedom om en överlåtelse. Normalt

kommer åtminstone en ränteförfallodag att infalla under den tid fristen löper. Även sannolikheten för att ett bokslut skall finnas tillgängligt ökar.

Vid remissbehandlingen har frågan väckts huruvida inte den föreslagna förmånsrätten bör omfatta också det fall då intecknad verksamhet flyttas till en plats utanför det område, som inteckningen avser. Rent principiellt kan måhända visst fog anses föreligga för en sådan utvidgning men den är inte väl förenlig med den föreslagna ordningen beträffande individualisering av intecknad rörelse. För att vara säker på att egendom i viss rörelse, som skall startas eller som nyligen startats inom ett område, inte belastas av förmånsrätt på grund av äldre inteckning, som uttagits inom annat område, måste långgivaren undersöka, om den nystartade rörelsen inte i verkligheten utgör en rörelse som flyttats från annan plats. En sådan undersökning skulle i praktiken kunna visa sig svår att göra. Den tidigare påtalade viktiga allmänt tvisteförebyggande verkan av de föreslagna reglerna om inteckningsrättens bestånd skulle för övrigt inte kunna komma till uttryck i »flyttningsfallen». Jag anser mig med hänsyn till det anförda inte kunna biträda den föreslagna utvidgningen av reglernas tillämpningsområde.

Kommittén har till särskild behandling tagit upp vissa problem, som för företagsinteckningens vidkommande kan följa med bruket att inom koncerner låta ett dotterbolags verksamhet skötas i dess eget namn men för moderbolagets räkning. Moderbolaget är då ofta ägare till omsättningstillgångarna, medan dotterbolaget äger vissa anläggningstillgångar. Eftersom förhållandet mellan moder- och dotterföretagen i mycket erinrar om kommission, brukar dotterbolag av denna typ kallas kommissionärsbolag. Enligt kommittén bör i inteckningshänseende både moderbolaget och dotterbolaget utan någon särskild lagregel betraktas som företagare med avseende på den rörelse, som drivs i dotterbolagets namn. Med tillämpning av de vanliga reglerna bör då en inteckning kunna tas ut i vardera företaget och därigenom omfatta all egendom i den gemensamma verksamheten av karaktär att kunna besvärans av företagsinteckning.

De av kommittén härvidlag lämnade synpunkterna har i allmänhet lämnats utan erinran av remissinstanserna. Kooperativa förbundet framhåller emellertid, att ett uttagande av dubbla företagsinteckningar inte passar för den situation, som föreligger när förhållandet mellan moder- och dotterföretag grundar sig på ett arrendeavtal. I sådana fall är det naturligt att företagsinteckning tas ut endast i moderföretagets—arrendatorns namn.

Om inte några särskilda regler uppställs beträffande företagsinteckning i moder- och dotterföretag, som är förenade genom kommissionärs- eller arrendeavtal, kan båda företagen såsom juridiska personer ta ut separata företagsinteckningar, under förutsättning att de anses driva näringsverksamhet. En annan sak är att kreditgivaren, med hänsyn till att de inbördes egendomsförhållandena mellan moder- och dotterföretagen kan vara svåra att överblicka, kan tänkas vilja ha säkerhet i den egendomsmassa, som företa-

gen tillhoppa förfogar över, och därför begär att få ta ut inteckningar i båda företagen. Dessa inteckningar kan sedan läggas som säkerhet för ett och samma lån. En särskild reglering i lag av hithörande spörsmål förefaller med hänsyn till det anförda obehövligen.

7. Förmånsrätt vid utmätning

Såsom tidigare antytts har kommittén föreslagit att företagsinteckning skall medföra förmånsrätt inte såsom förlagsinteckning bara i konkurs utan också vid utmätning. En sådan utvidgning av inteckningsrätten skulle innebära att denna på en viktig punkt jämfördes med panträtt. Detta skulle spela en betydelsefull roll för institutets anseende. Kommittén påpekar att, om en oprioriterad borgenär får utmätning i intecknad egendom, det kan visa sig att enda möjligheten för inteckningshavaren att skydda sig är att begära företagens konkurs. En sålunda framtvungad konkurs kan ofta komma olämpligt också för inteckningshavaren. Om denne däremot har förmånsrätt vid utmätning torde utmätning av intecknad egendom för oprioriterad eller sämre prioriterad fordran betraktas som lönlös.

Kommittén har närmare granskat vissa argument, vilka i samband med 1932 års reform av förlagsinteckningsinstitutet anfördes mot att låta in-teckningshavare få förmånsrätt vid utmätning. Bl. a. framhölls då att, för att en oprioriterad borgenär skulle kunna få betalning genom utmätning, så stor del av egendomen måste utmätas, att både in-teckningen och utmätning-sfordringen täcktes av köpeskillingen. Detta kunde leda till utmätning och försäljning av förlageegendomen i dess helhet eller större delen därav, ofta i strid mot både in-teckningshavarens och gäldenärens intressen. Dessutom skulle en sådan utvidgning av förmånsrätten innebära en beskäring av gäl-denärens möjligheter att erhålla kredit utan säkerhet. Till bemötande av dessa argument uttalar kommittén, att det kan ifrågasättas att vägra in-teckningshavaren betalningsrätt vid utmätning i sådana fall då borgenären visar att återstoden av den in-tecknade egendomen täcker in-teckningshava-rens fordran. Ett sådant undantag torde emellertid enligt kommitténs me-ning inte få någon större praktisk betydelse. En oprioriterad borgenär har för övrigt andra möjligheter att tvinga fram betalning än genom att söka ut-mätning; bl. a. kan han göra konkursansökan. Företagarnas möjligheter att få personlig kredit bör enligt kommittén inte påverkas nämnvärt av att förmånsrätt införs för företagsinteckning vid utmätning.

Remissyttrandena beträffande förslaget om förmånsrätt vid utmätning är övervägande positiva. Advokatsamfundet anser emellertid önskvärt att för-månsrätten får gälla även vid underhandsavvecklingar av rörelse under för-utsättning att avvecklingen sker under betryggande former. Några remissin-stanser, framför allt lagberedningen, tar upp olika exekutionsrättsliga pro-blem, som torde uppkomma i samband med den föreslagna reformen.

Kommitténs förslag om förmånsrätt också vid utmätning tillgodoser ett gammalt önskemål. Förslaget innebär enligt min mening en viktig förstärkning av in-teckningsinstitutet utan att samtidigt medföra alltför stora praktiska nackdelar. Liksom i fråga om reglerna om in-teckningsrättens bestånd vid överlåtelse kommer verkan av förmånsrättens utvidgning sannolikt främst att ha psykologisk betydelse. Som kommittén påpekar kan det väntas att utmätning av in-tecknad egendom inte kommer att behöva ske i någon större utsträckning. De komplikationer i det exekutiva förfarandet, vilka får antas bli en oundviklig följd av reformen, bör därför inte heller bli särskilt besvärande.

Frågan om förmånsrättens betydelse vid underhandsavveckling av in-tecknad rörelse inrymmer problem av allmänt konkursrättslig art och torde komma att uppmärksammas vid den pågående översynen av konkurslagstiftningen.

Som jag inledningsvis antytt ämnar jag senare framlägga förslag till ändringar i gällande exekutiva och processuella regler, vilka blir nödvändiga bl. a. med hänsyn till den föreslagna utvidgningen av förmånsrättens verkan. Förslaget härom kommer att framläggas samtidigt med förslag till de ändringar i samma hänseenden, som betingas av att begreppet fast egendom och vad därtill hör avses få ett delvis nytt innehåll.

8. Företagsin-teckning i jordbruk

I likhet med kommittén har jag uttalat, att flera skäl talar för att möjligheten att ta ut företagsin-teckning bör stå öppen även för jordbrukare. Remissinstanserna har i allmänhet inte haft något att erinra mot en sådan lösning. Jag har också anslutit mig till förslaget att beträffande jordbrukare frängå det för näringsidkare i allmänhet uppställda kravet på bokförings-skyldighet.

Den gällande lagstiftningen om in-teckning i jordbruksinventarier har utnyttjats i ganska begränsad utsträckning. Enligt en av kommittén lämnad uppgift utgjorde antalet in-tecknade inventariebestånd hösten 1962 omkring 17 000. För jämförelse må nämnas, att sammanlagda antalet brukningsenheter med mer än 2 ha åker år 1961 utgjorde omkring 250 000.

Vid uttagande av inventariein-teckning i ett jordbruk måste detta alltid individualiseras genom angivande av den fastighet där jordbruket utövas. In-teckningen förlorar därför sin verkan, om de för jordbruket avsedda inventarierna flyttas till annan fastighet. Om lagstiftningen om inventariein-teckning ersätts med den nu föreslagna lagstiftningen om företagsin-teckning kan de av mig förordade individualiseringsreglerna komma att innefatta en viss förstärkning av jordbrukarnas kreditmöjligheter bl. a. genom att risken för att in-teckningsrätten går förlorad till följd av flyttning blir mindre. Inventariein-teckning avser huvudsakligen jordbruksinventarier och

utestående köpeskilling. Den egendom, som vid företagsinteckning avses utgöra kreditunderlag, omfattar betydligt mera. Också utvidgningen i fråga om inteckningens föremål kan få en positiv inverkan på inteckningens värde.

Även i övriga hänseenden, där företagsinteckningen innebär en förbättring av kreditmöjligheterna, bör jordbrukarna kunna dra nytta därav på grund av den nya lagstiftningen. Kommittén erinrar om den förstärkning av säkerheten, som följer av förslaget att rätt på grund av företagsinteckning skall bestå mot den som förvärvar intecknad egendom genom lösöreköp och i viss utsträckning också mot den som övertar sådan egendom i samband med förvärv av verksamheten samt att företagsinteckning skall medföra förmånsrätt vid utmätning. Dessutom framhåller kommittén att vissa gränsdragningsproblem kan undvikas genom att lagstiftningen blir enhetligt gällande för jordbrukare liksom för andra företagare.

För att reglerna om företagsinteckning skall kunna göras tillämpliga på jordbruk förutsätts att lagstiftningen om viss panträtt i spannmål samt om viss panträtt i spånadslin och hampa upphävs. Så kan ske utan olägenhet, eftersom båda lagarna kommit att tillämpas i mycket ringa omfattning.

Lagrådet

Lagrådet har beträffande det dit remitterade förslaget gjort vissa erinringar, som redovisas i propositionen s. 161—170. Erinringarna riktar sig inte mot förslagets grundlinjer utan är av övervägande formell natur.

Lagrådets påpekanden har i huvudsak iakttagits i propositionen (jfr s. 171—172).

Utskottet

I propositionen föreslås att förordningen den 13 april 1883 angående förlagsinteckning ersätts med en lag om företagsinteckning. Syftet med den nya lagen är att bygga ut och förstärka det nuvarande förlagsinteckningsinstitutet. Lagen avses även skola ersätta de nuvarande lagarna om förlagsinteckning i vissa oljelager, om inteckning i jordbruksinventarier, om panträtt i spannmål samt om panträtt i spånadslin och hampa.

Av den lagstiftning som sålunda föreslås skola upphävas är förlagsinteckningsförordningen och lagen om inteckning i jordbruksinventarier viktigast. Lagarna om panträtt i spannmål samt i spånadslin och hampa har kommit till användning endast i obetydlig omfattning. I de delar redogörelse i det följande lämnas för gällande rätt begränsas denna till förlagsinteckningsförordningen och lagen om inteckning i jordbruksinventarier.

Det framlagda lagförslaget har sin bakgrund i de reformkrav rörande detta rättsområde som tid efter annan framställts och som till stor del sam-

manhänger med den omdaning av näringslivet som ägt rum under de senaste årtiondena. Bl. a. med hänsyn till att självfinansieringen under senare tid fått mindre betydelse inom näringslivet har det kommit att framstå som allt nödvändigare att vidga förlagsinteckningens verksamhetsområde och samtidigt ge inteckningen ett högre värde i inteckningshavarens hand. Här må erinras om att 1956 års riksdag i anledning av väckta motioner givit uttryck åt den uppfattningen, att en allmän förutsättningslös utredning angående förlagsinteckningsinstitutet borde komma till stånd för att de ändringsförslag som från skilda håll framförts skulle komma under ett enhetligt samlat bedömande, samt i skrivelse till Kungl. Maj:t anhållit om en översyn av förlagsinteckningsinstitutet. Vad gäller lagen om inteckning i jordbruksinventarier har 1955 års riksdag i anledning av väckt motion i skrivelse till Kungl. Maj:t anhållit om översyn av denna i visst hänseende.

Lagförslaget bygger på de hittillsvarande grundvalarna för förlagsinteckningsinstitutet. Företagsinteckning skall sålunda liksom förlagsinteckning avse ett kollektiv av lös egendom, vars sammansättning kan växla, bestämt genom sin anknytning till viss näringsverksamhet och till den som utövar verksamheten samt med rätt för denne att förfoga över egendomen. Som redan nämnts byggs dock institutet ut och förstärks på olika sätt. Den kanske viktigaste ändringen sker genom att kretsen av de inteckningsberättigade vidgas väsentligt. Enligt förlagsinteckningsförordningen gäller vissa begränsningar i fråga om verksamhetens art och omfattning. För beviljande av förlagsinteckning fordras sålunda att verksamheten är att hänföra till industriell rörelse, hotell-, pensionats- eller restaurangrörelse eller apoteksrörelse. Utan möjlighet att erhålla förlagsinteckning står bl. a. handel, servicenäringar och byggnadsverksamhet. För alla verksamhetsgrenar utom apoteksrörelse krävs vidare att rörelsen är av viss storleksordning. I fråga om industriell rörelse fordras att i rörelsen i regel används drivkraft om minst fem effektiva hästkrafter eller också minst tio arbetare. Vad beträffar hotell och liknande rörelser krävs att där under minst två månader årligen sysselsätts minst tio anställda. Lagen om inteckning i jordbruksinventarier uppställer inte något motsvarande krav beträffande jordbrukets storlek. I propositionen föreslås att de begränsningar, som enligt vad nyss sagts för närvarande gäller, slopas. Rätten att erhålla förlagsinteckning skall sålunda principiellt tillkomma envar näringsidkare. Skälen härtill är i första hand att behov av inteckningsmöjlighet föreligger för åtskilliga verksamhetsgrenar som nu saknar sådan och att det är svårt att åstadkomma en lämplig gränsdragning. I ett avseende föreslås dock en betydelsefull begränsning i kretsen av inteckningsberättigade företagare. Enligt propositionen skall nämligen — i motsats till vad som är fallet i gällande rätt — som villkor för att en företagare skall få inteckna sin rörelse gälla att vederbörande är bokföringsskyldig. Inom en del näringsgrenar ställs härige-

nom de minsta företagen utanför. Denna konsekvens av det uppställda villkoret bedöms vara fördelaktig med hänsyn till de speciella risker för kreditgivaren och för näringsidkarens personliga kreditvärdighet, som får anses vara förknippade med att låta också den som driver en mycket oansenlig rörelse få tillgång till in-teckningsmöjligheter. Kravet på bokförings-skyldighet motiveras dock främst av att en in-tecknad rörelse ansetts behöva fortlöpande övervakas från in-teckningshavarens sida. Ett av de viktigaste medlen för en effektiv övervakning är självfallet rörelsens bokföring. Från kravet på bokföringsskyldighet görs dock undantag beträffande den som driver jordbruk eller skogsbruk. Ett upprätthållande av kravet på bokföringsskyldighet enligt lag som villkor för rätt att ta ut företagsin-teckning skulle nämligen innebära att praktiskt taget alla jordbrukare ställdes utan in-teckningsmöjlighet.

Enligt gällande bestämmelser är den egendom som kan vara föremål för in-teckning olika bestämd för olika fall. I fråga om samtliga näringsgrenar, som är berättigade till förlagsin-teckning, omfattar den för rörelsen avsedda lösa inventarier. I fråga om industriell rörelse och apoteksrörelse omfattar den dessutom råvaror och i rörelsen frambragta alster samt såvitt avser apoteksrörelse även övriga för rörelsen avsedda varor. Vid gruvdrift in-be-grips även gruva. Förlagsin-teckning gäller också i utestående köpeskilling för försåld förlageegendom. Inventariein-teckning omfattar de för jordbru-cket avsedda lösa inventarierna, levande och döda, och fordran på köpeskil-ling för försålda inventarier.

Förslaget innebär i flera hänseenden en utvidgning av den in-tecknings-bara egendomen. I lagen uppräknas de olika slagen av lös egendom som företagsin-teckning omfattar. Uppräkningen är gemensam för alla slag av näringsverksamhet och upptar i första hand inventarier, varor och andra lösören. Dock görs undantag för fartyg som kan in-tecknas och luftfartyg. Till in-teckningsobjekten hänförs vidare byggnad eller anläggning, som inte hör till tomträtt eller vattenfallsrätt samt, under förutsättning att rättig-heten kan utmätas, bl. a. bostadsrätt, arrenderätt, nyttjanderätt till inven-tarier samt patent, upphovsrätt och annan rättighet av immateriell art. Slut-ligen medtas även vissa fordringar. Här må nämnas fordran på vederlag för överlåtelse eller upplåtelse av egendom, som enligt vad nyss sagts kan vara föremål för in-teckning, d. v. s. bl. a. samtliga kundfordringar, och fordran på vederlag för arbete.

Enligt förlagsin-teckningsförordningen sker individualiseringen av in-teck-nad verksamhet genom angivande av företagarens person, verksamhetens art och den kommun inom vilken verksamheten utövas. Vid jordbruks-inventariein-teckning anges jordbrukarens person samt den eller de fastig-heter där jordbruket drivs. Ändras verksamheten till sin art eller flyttas den till annan kommun (i fråga om inventariein-teckning till annan fastighet), anses den in-tecknade verksamheten upphöra och in-teckningen förlora sin

verkan. Detta förhållande är ägnat att minska inteckningens värde som säkerhet. Särskilt med hänsyn härtill föreslås ändrade regler för verksamhetens individualisering. Reglerna medger vissa valmöjligheter. Enligt förslaget skall nämligen företagsinteckning meddelas i all den näringsverksamhet eller i den verksamhet av viss art som näringsidkaren vid varje tid utövar inom ett län eller inom en eller flera kommuner i länet. Är näringsidkaren aktiebolag kan inteckning meddelas även i bolagets verksamhet inom riket eller inom flera län. Särskilda individualiseringsregler föreslås i fråga om verksamhet för alstrande av elektrisk energi medelst vattenkraft och beträffande gruvsdrift. I den mån verksamheten ändras så att den faller utom gränserna för den beviljade inteckningen innebär även den nya lagen att inteckningen förlorar sin verkan.

De nämnda reglerna för bestämmandet av själva inteckningsenheten är ägnade att medföra ett betydligt större skydd än f. n. mot rättsförlust till följd av att rörelsen flyttas eller att ändring sker i fråga om verksamhetens art. Även i övrigt föreslås förbättringar i skilda hänseenden av inteckningshavarens ställning i förhållande till näringsidkaren och tredje man. En av dessa förbättringar avser inteckningshavarens möjligheter att göra sin rätt gällande i samband med överlåtelse av intecknad verksamhet. Sker sådan överlåtelse gäller f. n. att inteckningen principiellt förlorar sin verkan. I propositionen föreslås att den konkreta egendomen som ingår i överlåtelsen skall i förvärvarens hand fortfarande svara för inteckningen. Vill inteckningshavaren göra gällande sin rätt mot förvärvaren skall han dock, vid äventyr att han eljest förlorar denna rätt, inom ett år efter det verksamheten frånträdde väcka talan mot denne och göra anmälan därom till inskrivningsdomaren. Om förvärvaren i sin tur överlåter sådan egendom, varom nu är fråga, eller om denna skadas eller går förlorad m. m. gäller inteckningen i hans fordran på vederlag eller ersättning. Reglerna om överlåtelse föreslås skola äga motsvarande tillämpning när intecknad verksamhet övergår till annan genom skifte av handelsbolags tillgångar eller bodelning av annan anledning än näringsidkarens död. I övriga fall, då intecknad verksamhet övergår till annan innehavare, t. ex. i samband med arvskifte eller fusion av aktiebolag, upphör inteckningen att gälla utan några särskilda regler i denna lag till inteckningshavarens skydd.

Enligt gällande bestämmelser åtnjuter innehavare av förlagsinteckning eller inteckning i jordbruksinventarier förmånsrätt enligt 17 kap. 7 § handelsbalken. Som ett led i strävandena att stärka inteckningshavarens ställning avses förmånsrätten skola gälla även vid utmätning. Den rätt som grundas på företagsinteckning skall vidare bestå mot den som förvärvat egendom genom s. k. lösöreköp.

Lagförslaget innebär även i övrigt förstärkningar i förhållande till de nuvarande inteckningsinstituten. De ovan återgivna får dock anses vara de mest väsentliga.

Vad gäller forumreglerna må här nämnas följande. I fråga om rörelse som drivs i stad där rådhusrätt finns upptas för närvarande ärenden angående förlagsinteckning av inskrivningsdomaren i staden. I övriga fall upptas sådant ärende av inskrivningsdomaren i residensstaden i det län där rörelsen drivs. Ansökan om inteckning i jordbruksinventarier prövas av inskrivningsdomaren vid den rätt varunder fastigheten, eller om fastigheterna är flera, huvudfastigheten lyder. Enligt förslaget skall ärende om företagsinteckning upptas av inskrivningsdomaren för stad som är säte för länsstyrelsen i det län där verksamheten drivs eller, om näringsidkaren är aktiebolag, bolagets styrelse har sitt säte.

I motionerna I: 643 och II: 792 hemställs om sådan ändring i de föreslagna forumreglerna, att för jordbrukets vidkommande ärende om företagsinteckning skall upptas hos inskrivningsdomaren i den domsaga där jordbruksfastigheten är belägen.

Lagförslaget innebär att de inledningsvis nämnda reformkraven i allt väsentligt tillgodoses. Särskilt betydelsefullt är att kretsen av de inteckningsberättigade utvidgas och att vid överlåtelse av verksamhet egendomen i förvärvarens hand svarar för inteckningen under en övergångstid. Lagförslaget synes i dessa liksom i övriga hänseenden innebära en lämplig avvägning mellan de olika intressen som gör sig gällande på området. Förslaget motsvarar enligt utskottets mening vad som nu rimligen kan göras för att stärka institutet i rättsligt hänseende. Som departementschefen framhållit beror de avgörande svagheterna från säkerhetssynpunkt inte på den juridiska konstruktionen, utan dessa hänger samman med arten av den egendom som kan utgöra föremål för säkerhetsrätten och med rent ekonomiska faktorer. Ehuru utskottet som redan framgått anser att det i varje fall såvitt nu kan bedömas inte är erforderligt att ytterligare stärka inteckningshavarens ställning, vill dock utskottet framhålla att vissa risker för rättsförlust alltså kvarstår. Bl. a. torde reglerna om att inteckningen gäller mot ny ägare av den intecknade rörelsen under en övergångstid inte alltid ge ett fullständigt skydd. Detta sammanhänger med att överlåtelse ibland torde kunna ske utan att den medför någon förändring i de utåt synliga förhållandena. Så kan vara fallet exempelvis vid transaktioner mellan moderbolag och dotterbolag eller mellan nära släktingar. Inteckningshavarens möjligheter att i dylika fall få kännedom om en överlåtelse kan stundom vara begränsade. Vid jämförelse med de nu rådande förhållandena innebär dock lagförslaget en mycket väsentlig förbättring av inteckningshavarens möjligheter att tillvarata sin rätt i samband med överlåtelse av verksamhet. Utskottet vill även påpeka att det stundom torde vara svårt att avgöra huruvida företagsinteckning som kommit i näringsidkarens hand alltså gäller och sålunda kan utges på nytt med oförändrad inteckningsrätt. Stor uppmärksamhet krävs sålunda av kreditgivaren för att i dylikt fall kunna fastställa, vilket kreditvärde som tillkommer en dylik inteckningshandling. Bl. a. måste uppmärk-

sammas, att samma firma kan — under olika tider — ha innehafts av olika juridiska personer. Full trygghet i de nämnda avseendena synes dock inte kunna uppnås med mindre institutet ges en helt utbyggd sakrättslig karaktär. Som närmare redovisats i propositionen ligger stora svårigheter från rättslig synpunkt i vägen för en sådan konstruktion.

Förhållandet moderbolag—dotterbolag påkallar uppmärksamhet även i ett annat avseende än det nyss nämnda. Den juridiskt-tekniska konstruktionen av de ifrågavarande avtalen sker på två olika sätt. Ett alternativ är att avtalet mellan moder- och dotterbolag utformas som ett arrendeavtal, enligt vilket moderföretaget »arrenderar» dotterföretagets rörelse och driver denna i dotterföretagets namn. Enligt det andra alternativet ger moderföretaget dotterföretaget i uppdrag att »i kommission» för moderföretaget handha och driva rörelsen. I båda fallen ägs vanligtvis fastighets- och andra anläggningstillgångar av dotterföretaget; ofta upprättas särskilt nyttjanderättsavtal rörande dessa. Omsättningstillgångarna tillhör däremot moderföretaget. Som departementschefen framhållit kan båda företagen ta ut separata företagsinteckningar, under förutsättning att de anses driva näringsverksamhet. I vissa fall, särskilt då fråga är om arrendeavtal, torde denna förutsättning brista beträffande ettdera av bolagen. Företagsinteckning kan då lagligen inte beviljas i detta bolags verksamhet; det synes inte böra ifrågakomma att efterge det nämnda för intecknings beviljande grundläggande kravet i dessa speciella fall. Då fördelarna av ifrågavarande avtal mellan moderbolag och dotterbolag kan vara så betydande, att företagen ogärna ändrar verksamhetsformerna, synes vissa olägenheter kunna uppstå. Ändras åter verksamhetsformerna kan detta — såsom ovan antytts i annat sammanhang — medföra risk för rättsförlust för innehavare av redan beviljad inteckning till följd av att denna enligt lagens regler förlorar sin verkan. Tillräckliga motiv för en speciell reglering av dessa spörsmål synes dock inte föreligga.

Vad gäller frågan om forum för jordbrukare vill utskottet anföra följande. Lagförslaget utmärks av att reglerna i största möjliga utsträckning gjorts gemensamma för alla slag av näringsverksamhet. Härigenom har besvärliga gränsdragningsproblem undvikits och även i övrigt rättstekniska fördelar vunnits. Ehuru utskottet har förståelse för motionernas syfte att underlätta kommunikationen mellan inskrivningsdomaren och de rättssökande jordbrukarna, innebär motionsförslaget dock ett avsteg från den nyss angivna principen, som inte bör tas utan starka skäl. Härvid måste beaktas att personliga besök på domarkanslierna av sökanden i inteckningsärenden inte torde förekomma i större utsträckning och att för övrigt avstånden med nutida kommunikationer spelar allt mindre roll. Fördelarna för jordbrukarna av det i motionerna framförda förslaget synes därför inte vara särskilt betydande. Jordbrukarna kan ej heller anses inta sådan särställning i förhållande till exempelvis småföretagare som motiverar en speciell

forumregel för deras del. Utskottet vill även framhålla att den i motionerna ifrågasatta forumregeln torde förutsätta att propositionsförslagets generella regler om verksamhetens individualisering jämkas. Härigenom skulle åtskilliga av de fördelar som dessa medför även för jordbrukarna gå förlo-
rade. I de fall vederbörande förutom jordbruk drev annan näringsverksamhet och önskade inteckna all sin verksamhet skulle även komplikationer i form av konkurrens mellan olika forumregler uppstå.

Mot utformningen i detalj av lagförslagen saknar utskottet anledning till erinran.

Utskottet får på grund av vad sålunda anförts hemställa,

att riksdagen med avslag å motionerna I: 643 och II: 792
måtte bifalla förevarande proposition, nr 23.

Stockholm den 14 april 1966

På tredje lagutskottets vägnar:

ERIK ALEXANDERSON

Vid detta ärendes behandling har närvarit:

från första kammaren: herrar Alexanderson*, Svante Kristiansson, Ebbe Ohlsson*, Erik Jansson, Åkesson, Herbert Larsson och Torsten Hansson;

från andra kammaren: herrar Levin, Johansson i Torp, fru Torbrink, herrar Grebäck, Hedin, Persson i Tandö, Tobé* och From.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.